رومان ‹قۇم باسقان شەھەر›

2 ـ قىسىم

ئاپتورى : مەمتىمىن هوشۇر

يازغۇچى مەمتىمىن هوشۇر 1944 ـ يىلى غۇلجا شەھرىدە تۇغۇلغان. 1962 ـ يىلى غۇلجا شەھەرلىك 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنى ، 1967 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات فاكولتېتىنى پۈتتۈرگەن. 1968 ـ يىلدىن 1972 ـ يىلغىچە غۇلجا شەھەرلىك باغۋەنچىلىك مەيدانىدا قايتا تەربىيىدە بولغان، 1972 ـ يىلدىن 1975 ـ يىلغىچە غۇلجا شەھرى كېپەكيۈزى يېزىسىدا خەلق ئىشلىرى كادىرى، 1975 ـ يىلدىن 1979 ـ يىلغىچە غۇلجا شەھەرلىك شەھەر قۇرۇلۇشى ئىدارىسىدە تەشۋىقات كادىرى قاتارلىق خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. 1979 ـ يىلدىن 1995 ـ يىلغىچە «ئىلى دەرياسى» ژۇرنىلىدا مۇھەررىر، باش مۇھەررىر، ئىلى ئوبلاستلىق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ كەسپىي يازغۇچىسى ۋە مۇئاۋىن رەئىس قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن،

1995 - يىلىدىن 2006 - يىلغىچە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى بولغان.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، يازغۇچىنىڭ «ئالما» ناملىق تۇنجى ھېكايىسى 1965 - يىلى «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان.

1978 - يىلىدىن ھازىرغىچە مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرخىل مەتبۇئاتلاردا 120 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە، پوۋېست، ئەسلىمە ۋە ئەدەبىيات، تارىخقا ئائىت ئىلمىي ماقالىلىرى، «قۇم باسقان شەھەر» ناملىق رومانى ئېلان قىلىنىدى ھەمدە ئاساسلىق ھېكايىلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنىپ ئېلان قىلىنغان.

"ساۋاقداشلار"ناملىق پوۋېستلار توپلىمى ئۆزبېك تىلىغا، "ئايخان"ناملىق ھېكايىلەر توپلىمى قازاق تىلىغا، "ئىت ئېتىش"، "گۆركار" ناملىق ھېكايىلىرى قىرغىز تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ قازاقىستان، ئۆزبېكىستان قاتارلىق ئەللەردە نەشر قىلىنغان. (مۇھەررىردىن: بىر ھېكايىسى ئىنگلىز تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ ئامېرىكىدىكى بىر ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان، تەرجىمە قىلغۇچى ئامېرىكىلىق بولۇپ بۇ كىشى بىلەن بولغان ئالاقەم ئۈزۈلۈپ قالغانلىقتىن تولۇق ئۇچۇرنى يازالماي قالدىم، پات ئارىدا تولۇقلاپ قويىمەن)

ئۇنىڭ ھازىرغىچە نەشردىن چىققان كىتابلىرى: «نەي ئاۋازى» (ھېكايىلەر توپلىمى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى)، «كونا - يېڭى ئىشلار» (ھېكايىلەر توپلىمى، مىللەتلەر نەشرىياتى)، «سالام، ھىسام ئاكا» (پوۋېستلار توپلىمى، شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى)، «بۇ چۈش ئەمەس» (ھېكايىلەر توپلىمى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى)، «نوزۇگۇم» (پوۋېست، موڭغۇل تىلىدا، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى)، «يىللار شۇنداق ئۆتكەن» (بىئوگرافىيىلىك قىسسە، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى)، «ئۆلۈككە خەت»

(ھېكايىلەر توپلىمى، قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى)، «ئون ئىككى مۇقامنىڭ ئىلى ۋارىيانتى» (ئىلمىي ئەسەر، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى)، «ئايخان» (ھېكايىلەر توپلىمى، قازاق تىلىدا، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى)، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى يەنە ئۇنىڭ ھېكايە، پوۋېستلىرىدىن تاللاپ «مەمتىمىن ھوشۇر تاللانما ئەسەرلىرى <1>، <2>، <3>» دىن ئىبارەت ئۈچ كىتابنى نەشر قىلدى. يېقىندا يەنە ئۇنىڭ «قىرلىق ئىستاكان» خەنزۇ تىلىدا (ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى) ، «ئوت كەتكەن دەريا»(خەلق نەشرىياتى) قاتارلىق ھېكايە توپلاملىرى ئېلان قىلىندى. بىر قىسىم ھېكايە ۋە پوۋېست توپلاملىرى مەملىكەتلىك ۋە ئاپتونوم رايون دائىرىسىدىكى ھەرخىل مۇكاپاتلارغا ئېرىشتى. 2006 - يىلى 6 - ئايدا ئۇنىڭ «ئىلى خەلق ناخشىلىرىنىڭ تارىخىي بايانى» ناملىق كىتابى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.

يىگىرمە توققۇزىنچى باب

بىر تال تىللا

چۆلنىڭ گۈزەللىكى يەنە ئۆزگىچە بولىدۇ . بۇ يەردە ئۇپۇق سىزىقى شۇنچە ئېنىق كۆرۈنىدۇ . بۇ يەرنىڭ قۇملىرى شۇنچىلىك يۇمشاق ۋە تازا . چەكسىز يېيىلىپ ياتقان قۇملۇقلار كېچىلىرى سىياھدەك قارا كۆرۈندىۇ . سەھەردە ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا قىزغۇچ تاۋلىنىدۇ . كۈن تىكلەشكەندە بولسا قاردەك يالتىرايدۇ . ئۇنتۇماڭكى ، قۇملۇق بىلەن دېڭىز ئەسلى بىر تۇغقان . چۆل شامallىرى قۇم يۈزىدە ئۇششاق دولقۇن ئىزنى قالدۇرىدۇ . يىراقتىن قاتارلىشىپ

كېلىۋاتقان كارۋانلار كىشىگە يەلكەنلىك كېمىلەرنى ئەسلىتىدۇ . قۇملۇقلار بىر

زامانلاردا پايانسىز دېڭىز ئىدى ، دېڭىزلارنىڭ ئاستىدىمۇ چەكسىز قۇملۇق ....، بۇ يەردە قۇياش كۈندۈزلىرى جاننى ئالغۇدەك قىززىتىپ تۇرسىمۇ ،كۈن ئولتۇرۇشى بىلەن يەنە سالقىن كېچىلەر باشلىنىدۇ . قايسىبىر يوللاردىن ئوتۇنچىلارنىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى ئاڭلىنىدۇ ۋە بۇ ناخشىلار كىشىنىڭ ئېسىگە ئۇنتۇلغان ئۆتمۈشنى ، ئەستىن چىققان خاتىرىلەرنى سالىدۇ .

دۇنيادىكى نۇرغۇن تاغ سۇلىرى قارلىق چوققىلاردىن باشلىنىپ ، جىلغىلاردىن ئېقىپ چىقىپ ، ياپيېشىل دالىلارنى كېسىپ ئۆتۈپ دېڭىزگە قۇيۇلىدۇ . ئەمما ، تەكلىماكاندىن ئېقىپ ئۆتىدىغان دەريالار بولسا ، ئاق باش تاغلاردىن باشلىنىپ ، قۇملۇققا كېلىپ سىڭىپ كېتىدۇ . بۇ شۇنچىلىك سىرلىق ۋە شۇنچىلىك غەلىتە ماكان ...قۇملۇقتىكى يوللارنى پەقەت چۆل ئادەملىرىلا پەرىق ئېتەلەيدۇ . ئاندا ساندا ئۇچرايدىغان ئۇلاغ تېزەكلىرى ۋە قاچاندۇر بىر چاغلاردا خەۋپكە ئۇچراپ ئىسسىق جېنىدىن جۇدا بولغان ئادەم ، ئۇلاغلارنىڭ ئاقارغان ئۇستىخانلىرى قەدىمىي يوللارنىڭ بەلگىسىدۇر . دولقۇنلۇق سۇدەك داۋالغۇپ تۇرغان قۇم ئېقىنى ھېلىدىن ھېلىغا يوللارنى كۆمۈپ يولۇچىلارنى ئازغاشتۇرۇپ تۇرىدۇ . بۇ چۆل يوللىرىغا تالاي سەيياھلارنىڭ ئۇستىخانلىرى كۆمۈلگەن . ھەر خىل دىن ، ھەر
خىل رەڭ ، ھەرخىل ئوي پىكىردىكى تالاي تەۋەككۈلچىلەرنىڭ كەچۈرمىشلىرى يېزىلغان ، ئەمما ، بۇ يېزىقنى ئوقۇماق ناھايىتىمۇ تەس...!

بۇ چۆل جەزىرىدىكى بۇلاقلارنىڭ سۈيى شۇنچىلىك تەملىك ، چۈنكى سىز يىراقلاردىن چاڭقاپ كېلىسىز : بۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك سالقىن ، چۈنكى ، قىزىق چۆل ئاپتىپى سىزنى ئۇنىڭغا ئاشىقتەك تەشنا قىلىدۇ . بۇ يەردە ھەمسەپەرنىڭ قىممىتى شۇنچىلىك يۇقۇرى ، چۈنكى سىزگە بەزىدە كۈنلەپمۇ ئادەم ئۇچرىمايدۇ... .

شۇ تاپتا چوڭ يولى بىلەن چوڭ ئوغلى كەلمەكتە ئىدى . ئىككى يىلدىن بېرى بۇ يوللاردا ئۇ تىنىم تاپماي ماڭاتتى . قانداقتۇر بازارلار ، مەھەللىلەر ، قايناق شەھەرلەردىن ئۆتەتتى . ياش يىگىتكە قايسىبىر كوچا ، ئىشىك ئالدى ، بۇلاق باشلىرىدا ئۇچرىغان قىزلار تەشنالىق بىلەن نەزەر تاشلايتى . چوڭ ئوغلى بولسا توختىماي ئىلگىرلەيتى . ئۆزى توغراقلىقتا ئۇچراتقان ۋە كېيىن يوقتىپ قويغان پەرىشتىسىنى ئىزدەيتى . ئۇنىڭ قۇملۇقلاردا مېڭىۋەرگەچكە ، رەڭگى ئۆڭۈپ ئاقىرىپ تۇمشۇقى يۇقۇرى قاراپ قالغان ئۆتۈكىنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئېشىكمۇ بىللە كېلەتتى . ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇندا يىپ ـ يىڭنە ، چاي ـ تۇز ۋە ئايالLARغا لازىملىق ئۇششاق چۈششەكلەر بار ئىدى . يول ئۈستىدىكى مەھەللىلەردە ھەپتىلىك بازارلار ئۇچراپ تۇراتتى . ھەپتىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى ، قانداقتۇر بىر يېزىنىڭ ئەتراپىدىكى ئوچۇقچىلىقتا تەرەپ تەرەپتىن ئادەملەر يىغىلاتتى . ئاشپەزلەر چېدىرلىرىنى تىكىپ ، ئوچاقلىرىغا ئوت ياقاتتى . سودىگەرلەر تازا قوم ئۈستىگىلا ماللىرىنى يېيىشاتتى . بىردەمدە تاغارلاپ ئاشلىق ، مېۋە چېۋە ، ماتا چەكمەن ، ئۆتۈك ، دوپپا ...ھەممە نېمىنىڭ سودىسى قىزىپ كېتەتتى . ئەتىسىلا قارىسىڭىز ، بۇ يەردە تاشلىنىپ قالغان سۆڭەكلەر ، مال تېزەكلىرى ، چېدىرلارنىڭ قۇرۇق ياغاچلىرىلا چوقچىيىپ قالاتتى ـ دە، ئىككىنجى بىر يەردە بازار قاينايتى . چوڭ ئوغلى شۇنداق بازارلارنىڭ بىرىدە ماللىرىنى ساتاتتى ـ دە، يەنە قايسىدۇر بىر بازارلاردىن مال ئېلىپ سەپىرىنى داۋام قىلاتتى . ياشانغانلارغا بۇ يىگىت بىر زامانلاردا بۇ چوڭ يوللىرىنى ئايلىنىپ يۈرگەن جاھانكەزدى سۆپۈرگىنى ئەسلىتەتتى .

» قېنى غەيرەت قىل ئېشىكىم ، ــ دەيتى چوڭ ئوغلى ،ــ ئەنە ئاۋۇ قوم دۆۋىسىدىن ھالقىپ كەتسەكلا بۆككىدە توغراقلىققا يېتىمىز ، ئۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك ھوزۇركى ، قۇيۇۋۋەر . ئۇ يەردىكى ساپ ھاۋا ، سالقىن شامالنى دېمەمسەن ،

شاھلارنىڭ خوتۇنلىرى تۇرىدىغان سارايلارمۇ ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ . ئۇ خوتۇنلارنىڭ ھوجىرىلىرى ئۇپا ـ ئەڭلىكنىڭ بۇسى بىلەن بىخسىپ كەتكەن . ئۇنىڭدىن سىنىڭ چىللە پۇراپ تۇرىدىغان ئىغىلىڭ ياخشىراق ...» چۆل ئوغلى ئادەمسىز بۇ يوللاردا ، زېرىكىشتىن ئىشىكى بىلەن ئەنە شۇنداق پاراڭلىشىپ كېلەتتى . ئىشىككە نېمىلەر توغرىسىدىدۇر مۇراجەت قىلاتتى . ئىشەك بولسا ئىگىسىگە قارىغاندا ئىغىر بېسىق كۆرۈنەتتى . بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، بىر خىل يورۇش بىلەن خۇددى كەلگۈسىدىكى بولغۇسى بىر چوڭ جەڭ ئۈستىدە خىيال سۈرۈپ كېلىۋاتقان لەشكەر باشلىقىدەك قەدەم باساتتى .

» ھېلىقى بىر چاغدا توغراقلىقتا ئىككىمىزنىڭ قانداق قورقۇپ كەتكىنىمىز ئېسىڭدە باردۇر ؟ـ دەپ سۆزىنى داۋام قىلاتتى يىگىت ،ـ يائاللا ، سەن شۇ چاغدا ئۆلەر تىرىلىشىڭگە قارىماي شۇنچىلىك يۈگۈردۈڭكى ...ياق ، ئۇچتۇڭمىكىن دەيمەن . چۈنكى مەن قۇم ئۈستىدە تۇياقلىرىڭنىڭ ئىزلىرىنىمۇ كۆرمەي قالدىم . مېنىڭ قانچىلىك قورققىنىمنى سورىمايلا قوي . ھازىر ئويلىسام شۇنچىلىك كۈلكىلىك ، مانا شۇ جانان ئەمدى بىز بىلەن قايتا بىر ئۇچىراشسا ئىدى . بىز ئۇنىڭ بىلەن باشقىچە پاراڭلىشاتتۇق . ئۇ چاغدا مەن تېخى گۆدەك ئىكەنمەن ،ھە، سەنمۇ شۇنداق ، ...غەيرەت قىل . ئالدىمىزدىكى توغراقلىقتا يەتكەندە مەن ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناق بېرىمەن ...، ئۇنچىقمايسەنغۇ ؟ بىلىمەن ، بىلىمەن . شۇ تاپتا ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناقتىن كۆرە ، بىر يۇتۇم سۇ قىممەتلىكرەك . ئامال قانچە ، مېنىڭ گالىلىرىممۇ قۇرۇپ كەتتى . چۆلنىڭ ئادەملىرى ناھايىتى قۇۋ ، سۇ چىقىدىغان بۇلاقلارنى يوشۇرۇپ قويىشىدۇ . ئادەملەرنى تاپمىغۇچە سۇينى تاپقىلى بولمايدۇ . ئوھۇي ، ئۇلارنىڭ كۆپلىرىدىكى سۇنىڭ قانچىلىك مۇزدەك ۋە شېرىنلىكىنى دېمەمسەن ...، غەيرەت قىل ، غەيرەتلىك بولغانلارغا مەنزىل يىراق ئەمەس .

بوۋام ئەن شۇنداق دېگەن ...» دېگەندەك ، ئۇلار ئېگىز بىر قۇم بارخىنىدىن ھالقىپ ئۆتۈش بىلەنلا ، تۆۋەندە يېيىلىپ ياتقان قەدىمى توغراقلىقنى كۆردى . ئېشەك بايىقى سالاپەتلىك مېڭىشىنى تاشلاپ قەدىمىنى ئىلداملاتتى . چۆل ئوغلى قۇم دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ توغراقلىققا ئۇلاشتى . بۇ يەرە قۇچاق يەتمەيدىغان قۇۋەتلىك توغراقلار بىلەن قۇرۇپ يىقىلغان توغراقلاردىن كۆكلەپ چىققان ياش نوتىلار بىر بىرىگە چىرمىشىپ ئاجايىپ بىر مەنزىرە ھاسىل قىلغاندى

» .گېپىم راستمىكەن ؟ـ دەپ ئېشىكىگە سۇئال قويدى چۆل ئوغلى ، ئاندىن ئۇ ئېشىكىنى باراقسان بولۇپ شاخ يايغان بىر تۈپ توغراقنىڭ سايىسىگە تارتىپ قويدى ، ـ ئادەملەر مېنى بىكارغا جاھانكەزدى سۆپۈرگىگە ئوخشاتمايدۇ ، مەن بۇ توغراقلىقنىڭ پۈرىقىنى يىرىم كۈنلۈك نېرىدا تۇرۇپلا سەزگەن ...راست ، شۇ جاھانكەزدى سۆپۈرگە دېگىنى قانداق ئادەم بولغىيتى ؟ سەن ئاڭلىدىڭمۇ ؟ئۇ ئاجايىپ بىر سەييياھمىش . ياشانغان مويسىپىتلەر مېنى شۇ كىشىگە ، سېنى شۇ كىشىنىڭ ئېشىكىگە ئوخشىتىدىكەن . ... ئەمدى ساڭا يەنە بىر ھەقىقەتنى ئېيتاي ، توغراقلىق بولغانىكەن ، يېقىن ئەتراپتا چوقۇم ئادەممۇ بولىدۇ . قېنى ، ئاۋال سەن گېلىڭغا ئازىراق بىر نېمە يەۋال ، مەنمۇ پۇت ـ قولۇمنى سوزۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋالاي ، بىزگە ئۇچرايدىغان ئادەمنىڭ چىراي شەكلى ، خۇي پەيلى قانداق ؟

بۇنى بىز تېخى بىلمەيمىز ، ئىشىنىمەنكى ، ئۇ بىزگە كۆپىدىكى ھېلىقى مۇزدەك سۇينى ئايىمايدۇ« .

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ ئالدىغان ۋەدە قىلغان ئىككى ئوچۇم قونىقىنى تۆكتى . ئاندىن چاپىنىنى توغراق سايىسىگە سېلىپ ، ئۆتۈكىنىمۇ يېشىپ تاشلاپ ، سوزۇلۇپ ياتتى . كۈن پېشىپ ۋاقتىدىن قايرىلغان بولسىمۇ قۇياش قۇملۇقلارنى يەنىلا قىزدۇرۇپ تۇراتتى . توغراقلىقنىڭ ئىچى بولسا سالقىن ۋە جىمجىت ئىدى .

«شۇ تاپتا قۇشلارمۇ ئۇۋۇلىرىدا ئۈگدەپ ئولتۇرسا كېرەك» دەپ ئويلىدى چۆل ئوغلى
. راھەتلىك بىر شامالنىڭ پەپىلىشىدە ئۇ قاتتىق ئۇيقىغا كەتتى .

چۆل ئوغلى ئويغانغاندا ۋاقىت نامازدىگەردىن ئۆرۈپ ، قۇم بارخانلىرىنىڭ سايىسى خېلىلا ئۇزىراپ قالغانىدى . چۆل ئوغلى كۆزىنى ئېچىپ ، بېشى ئۈستىدىكى توغراق يوپۇرماقلىرىغا كۆز تىكتى . نېپىز بىر قەۋەت قۇم توزانلىرى بىلەن خىرەلىشىپ تۇرغان قۇيۇق ياپراقلار ئارىسىدىن ئۆتكەن قۇياش نۇرى ھەر تەرەپكە مەشۇتتەك ئۇچ تارتىپ ، رەڭمۇ رەڭ جۇلالىناتتى . «ھېلىقى ئېگىز سېپىللارنىڭ ئىچىدە ، يۈزلىگەن لەشكەرلەرنىڭ مۇھاپىزىتىدە ياتقان شاھلار ، — دەپ مۇلاھىزە قىلىشقا باشلىدى چۆل ئوغلى ، — مانا مۇشۇنداق چىرايلىق نۇرلارنى كۆرۈشتىن مەھرۇم ، ئۇنىڭغا قارىغاندا مەن بايراق ۋە بەختلىكرەك بولسام كېرەك . ئېگىز تاملار قورشاپ تۇرغان شاھ ئوردىلىرى ...» چۆل ئوغلى مۇلاھىزىسىنى داۋاملاشتۇرالماي توختاپ قالدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزى ئېشەككە چۈشكەنىدى ، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى كۆزى مال بىلەن تولغان خۇرجۇن ئاللىقەيەرلەرگىدۇر غايىپ بولغانىدى . «ئوغرى !— دەپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى چۆل ئوغلى ، — ھەي ئېشەك ، يەنىلا سەن ئېشەكلىكىڭنى قىلىپسەن -دە! بىھۇدە ۋاقىتتا ھاڭىراپ جاھاننى بېشىڭغا كىيىدىغان ھېلىقى قارغىش تەككۈر ئاۋازىڭدىن ئوندىن بىرىنى بولسىمۇ ئىشلىتىپ ماڭا ھايت دەپ قويساڭ بولماسمىدى ؟»...

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئۇنىڭ ھالىنى كۆرۈپ تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتى . شۇ تاپتا ئېشەك چىلىق -چىلىق قارا تەرگە چۆمگەن بولۇپ ، قۇمغا سانجىلىپ تۇرغان ئىنچىكە پۇتلىرى دىرىلداپ تىترەپ تۇراتتى .

« ئېيتقىنا ، سەن نېمىنى كۆردۈڭ ؟ نېمىدىن شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭ ؟...شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئۈستۈڭدىن خۇرجۇننى يۇلۇۋالغان ئوغرى ئادەتتىكى بىر ئادەم بولمىسا

كېرەك ، ئەمىسە ئۇ نېمە ؟ جىنمۇ ، شەيتانمۇ ؟...ياكى سەن ھېلىقى ئالۋاستى قىزنى كۆردۈڭمۇ ؟» چۆل ئوغلىنىڭ ئېشىكى ھەر قانچە ئەقىللىق بولسىمۇ ، ئىنسانغا ئوخشاش سۆزلەشكە ئاجىز ئىدى . پەقەت ئۇتېخى قورقۇنچ كەتمىگەن سارغۇچ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ، قۇلاقلىرىنى مىدىرلىتىپ قويىدى . ئەجەبلىنەرلىكى ، ئېشەكنىڭ ئەتراپىدا ھېچقانداق غەيرى نەرسىنىڭ ئىزى كۆرۈنمەيتى .

« ئەجەپ ـھە !سېنىڭ ئۈستۈڭدىكى خۇرجۇن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتكەن بولسا ، ـ دەيتى چۆل ئوغلى ، ـ ئۇنداق بولسا خۇدايىم ئاشۇ ئەرزىمەس خۇرجۇنغا بەرگەن قاناتلارنى نېمىشقا بىزگىمۇ بەرمەيدۇ«...

چۆل ئوغلى تۇغراقلىقنىڭ ئەتراپىدىكى قۇم دۆۋىلىرى ئۈستىگە ئۆمىلەپ چىقىپ ئەتراپقا قارىدى . ھەممە يەر چەكسىز قۇملۇق ، ھېچبىر يەردە ئىنس جىنىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . «سۇ !»دەپ ۋارقىرىدى چۆل ئوغلى ۋە قۇم دۆڭى ئۈستىدىن دومىلاپ دىگۇدەك چۈشۈپ ،ئېشەكنىڭ يېنىغا ئوقتەك يۈگۈرۈپ كەلدى خۇداغا شۈكرى ، ئېشەكنىڭ ساغرىسىغا ئېسىپ قويغان تۇلۇم ئۆز ئورنىدا تۇراتتى . تۇلۇمدا ئۇنىڭ ئېغىر ۋاقىتلارغا ساقلاپ قويغان ئەڭ ئاخىرقى بىر نەچچە ئوچۇم سۈيى بار ئىدى . چۆل ئوغلى تۇلۇمغا ئېغىزىنى تۇتۇپ ، ئېلىپ قالغان سۇدىن قانغۇنچە بىرئىچتى ـ دە ، ئاشقىنىنى دوپپىسىغا تۆكۈپ ئېشىكىگە سۇندى . ئېشەك سۇنى قېلىن كالپۇكلىرى بىلەن بىرسۇمۇرۇپلا دوپپىنى قۇرۇقداپ قويىدى .

« ھېلىقى ئوغرى مەيلى ئادەم بولسۇن ، مەيلى ئىنس جىن بولسۇن ، يەنىلا ئىنساپلىق ئىكەن ،ـ دېدى چۆل ئوغلى ،ـ شۇ تاپتا ئىككىمىزگە شۇ بىر نەچچە خۇرجۇن مالدىنمۇ قىممەتلىك ئىدى . جېنىمىز ئامانلا بولسا مال دىگەننى يەنە تاپىمىز ...تۇۋۋا دەيمەن ، ئۈستۈڭدىكى ئاشۇ ئەرزىمەس نەرسىلەر ئاسماندىكى پەرىشتىلەرگە ياراپ قالدىمۇ ـ يە ؟ ئوغرى ئۇچۇپ كەلمىگەن بولسا ، نېمىشقا بۇ

ئەتراپتا ئۇنىڭ ئىزى يوق ؟...ئەمدى ئېشىگىم ، مېنىڭدىن رەنجىمە .

بىخۇدلۇقىڭدىن ئۈستۈڭدىكى خۇرجۇننى ئوغرىغا بېرىپسەن . شۇ گۇناھىڭ ئۈچۈن مەن ساڭا مىنىۋېلىشىم كېرەك . بىز بىرەر بازارغا ياكى مەھەللىگە يېتىپ بېرىپ قىلىدىغان ئىش تاپىمىز . ئۈستۈڭگە بولۇشىغا يۈك ئارتىپ كىرا قىلىپ پۇل تاپمىساق بولمايدۇ-دە! تېخى قورسىقىمىزنى تويغۇزۇشىمىز لازىم . ئاندىن مەن يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، ئۇنىڭ ئىككى كۆزىنى يەنە مالغا تولدۇرىمەن . شۇنىڭ بىلەن بىز سەپىرىمىزنى يەنە داۋاملاشتۇرىمىز . كېلەر قېتىم مەن خۇرجۇننى بېقىنلىرىڭغا مىخلاپ قويىسام بولامدىكىن ياكى ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭ قولى تېگىپ كەتسىلا جىرىڭلاپ كېتىدىغان ئۇششاق قوڭغىراقلارنى ئېسىپ قويايمۇ يە ؟...

زادى ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ ، قانداق قىلىپ مېنىڭ خۇرجۇنۇم ئۈستۈڭدىن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتتى -ھە! ئەگەر خۇرجۇنۇمنىڭ مۇنداق ئۇچىدىغان كارامىتىنى بىلگەن بولسام ، ئۇنىڭ بىركۆزىگە ئۆزۈم چۈشىۋالماسمىدىم . ..ئەگەرچەندە سېنىڭ ئىككى بېقىنىڭغا تاسادىپەن شۇنداق قاناتلار ئۆسۈپ چىققان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى -ھە! ئۇ چاغدا بىز بۇ ئايىغى چىقماس چۆل يوللىرىدىن ئۇچۇپلا ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتۇق . ھەممە خالايىق ، ھەتتا پادىشاھلارنىڭ ئۆزىمۇ ساراي ئۆيلىرىدىن چىقىپ ، قوللىرىنى سايىۋەن قىلىپ بىزگە قاراپ ھەۋەس قىلغان بولاتتى . شۇنداق بولغاندا سەن <بىغەملەرشەھىرى>دىگەن يەرگە قانچە كۈندە ئۇچۇپ بارالايتىڭ ؟...» ئىگىسىنىڭ بۇ تۆگىمەس ۋاتىلداشلىرىغا ئىچى پۇشقان ئېشەك تاقەتسىزلىنىپ ئالدىغا بىر ئىككى قەدەم تاشلىدى .

» كېتىشكە ئالدىراۋاتامسەن ؟ توختاپتۇر ، مەن تېخى ئۈستىڭگە مىنىۋالمىدىمغۇ ، شۇ تاپتا كېتىشكە مەن سەندىن بەكرەك ئالدىراۋاتىمەن . بۇ نەس باسقان يەردە يەنە بىردەم تۇرىدىغان بولساق ئۆزىمىزنىمۇ ئوغرىلىتىپ قويىغىدىغان ئوخشايمىز«.

چۆل ئوغلى ئېشەككە سەكرەپ مىندى . بىراقتا ئۇنىڭ ئېشەكنى دىۋتىش ئۈچۈن كېرىلگەن پۇتلىرى ئېشەكنىڭ بېقىنىغا تەگمەيلا توختاپ قالدى . ئۇ بايىلا ئۆزى ياتقان يەردە تۇرغان بىر ياغاچ چۆچەكنى كۆرگەندى . چۆچەكنىڭ ئىچىدە بولسا ساپسېرىق بىر تال مېتال كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇراتتى .

» توختا ، ئېشكىم !ـ دېدى ئۇ ئىختىيارسىز ، ـ بۇ يەردە يۈز بېرىدىغان كارامەتلەر تېخى ئاخىرلاشمىغان ئوخشايدۇ . رەھمەتلىك بوۋام :چۆلدە ھەرقانداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن ، دىگەن ...ئاۋۇ ياغاچ چۆچەك نەدىن كېلىپ قالدى .؟ ھېلىلا مەن ئۆزۈم شۇ يەردە سوزۇلۇپ ياتمىغانمىدىم ؟

چۆچەكنىڭ ئىچىدە پارقىراپ تۇرغىنى نىمە ئۇ ؟«

چۆل ئوغلى ئېشكىدىن ئاستا چۈشۈپ ، ئاۋايلاپ دەسسەپ ، چۆچەكنىڭ يېنىغا يېقىنلاشتى . چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىر دانە تىللا ياتاتتى . يىگىت تىللانى قولىغا ئالدى . تىللانىڭ ئېغىر سالمىقى ئۇنىڭ ئالقىنىنى باستى . تىللانىڭ ئىككى يۈزىدىكى قايسىبىر زاماندا ، قايسىبىر پادىشاھلىقنىڭ باسقان خەتلىرى ، غەلىتە سىزىقچىلار چۆل ئوغلىغا ناتونۇش ئىدى . بۇ بازارلاردا قاسساپلار ، ئاشپەزلەر ، سودىگەرلەر ۋە قانداقتۇر بىر خېنىملارنىڭ مايلاشقان ، تەرلىگەن قوللىرىدىن قولغا ئۆتۈپ يۈرگەن تىللالاردىن بولمىغاچقا ، پارقىراقلىقى كۆزنى قاماشتۇراتتى .

» مانا كارامەت !ـ دېدى چۆل ئوغلى . ئۇنىڭ ئەمدى كىمگە مۇراجەت قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئەمەس ئىدى ،ـ خۇرجۇن ئوغرىسى بىز ئويلىغاندەك ئۇنچىۋالا قارا كۆڭۈل بولمىسا كېرەك . ئۇنىڭدا بەلكىم مۇنداق يېپيېڭى يىللالار بولسىمۇ ، يىپ ـ يىڭنە ، چاي تۇز يوقتۇر ، تىللا قانچە قىممەتلىك بولسىمۇ ، ئۇنىڭ قاينىتىپ ئىچكىلى بولمايدۇ ـ دە! ...بىراق ، ئۇ مېنىڭ ھەققىمنى بۇنچە مەخپىي يوللار بىلەن بەرمەي ، توپتوغرا ئالدىمغا كېلىپ ، شۇ تىللانى تەڭلىگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭغا

خۇرجۇنۇمدىكى بارلىق ماللىرىمنى ئۆز رازىلىقىم بىلەن بەرمەيتتىمۇ ۋە بەلكىم مەن ئېشىكىم بىلەن شۇ ماللارنى نەق ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىغىلا يەتكۈزۈپ بەرگەن بولاتتىم ... ئېھتىمال ئۇ ، جامالنى كۆرسەتمەيدىغان بىرساھىپجامالدۇر ياكى نىمە سەۋەبلەر بىلەندۇر چۆللەردە يوشۇرنۇپ يۈرگەن بىر مۇساپىردۇر«...

چۆل ئوغلى ھەر قانچە ئويلاپمۇ بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى . تىللانى قوينىغا سېلىپ ، ئۈستىدىن تۇتۇپ قويدى.

» ئەمدى ، بۇ كارامەت يۈز بەرگەن ئورۇنغا بەلگە سېلىپ قويماق لازىم !ـ دېدى چۆل ئوغلى ئېشىكىگە قاراپ ،ـ سەن رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغانمۇ ؟ بالا ۋاقتىدا ئۇ ئالتۇنلار تولۇپ تۇرغان بىر توغراق كۆتىكىگە يولۇقۇپ ، شۇ يەرگە بەلگە سېپ قويمىغاچقا ، قايتا كېلىپ ئۇنى ئىزدەپ تاپالمىغان ۋە شۇ ئالتۇنلارنى ئىزدەپ پۈتۈن ئۆمرىنى جاڭگالدا ئۆتكۈزگەن ...» يىگىت پىچىقىنى سۇغۇرىۋالدى ـ دە، ئالدىدا تۇرغان يوغان توغراقنىڭ غولىغا چەمبىرەك ئويۇپ قويدى .

» يۈر ، ئېشىكىم ، ئەمدى بىزنىڭ بۇ يەردىن يىراقلىشىش ۋاقتىمىز يەتتى ، ـ دېدى ئۇ ئېشىكىگە قايتا مىنىپ ، ـ كىمكى كارامەت يۈز بەرگەن جايدا ئۇشۇقچە ھايال بولىدىكەن ، ئۇنى پالاكەت باسىدۇ ! بۇ سۆزنى بىزنىڭ چايخانىدا قونۇپ ئۆتكەن بىر سەيياھ ئېيتقانىدى . بىز تېگىشلىك ھەققىمىزنى ئالدۇق . بۇ تىللاغا بىز يەنە بىر قانچە خۇرجۇن مال سېتىۋالايمىز . ئەمدى سېنىڭ ئۈستۈڭگە قاتتىق ئوتۇن ياكى قانداقتۇر بىر بېخىل سودىگەرنىڭ ئېغىر ماللىرىنى ئارتمايدىغان بولدۇم . مەن ياخشى تاماق يەيمەن . سېنىڭ ئالدىڭغا ئەڭ مەزىلىك يەملەرنى تۆكىمەن . قېنى ، مېنى سەن يېقىن ئەتراپتىكى ئەڭ چوڭ شەھەرلەرنىڭ بىرىگە يەتكۈز . سەھرانىڭ كىچىك بازارلىرىدىن بىز بۇ قىممەتلىك ئالتۇنلىرىمىزنى ئۆز باھاسىغا سېتىۋالايدىغان سەراپنى تاپالمايمىز .» ئېشەك ، ئىگىسىنىڭ ھەممە گەپلىرىنى

ئوتتۇزىنچى باب

بەختىڭنى ئىزدەيسەن

چوڭ ئوغلى يولدا بىر قونۇپ ، ئىككىنچى كۈنى چۈشكە يېقىن بىر شەھەرنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ قالدى . كاسىپلار ، ئالارمەن ـ ساتارمەنلەرنىڭ چۇقانلىرى بىلەن قىزىپ تۇرغان بازار مەيدانىدىن ئۆتۈپ ، ئىزدەپ سوراپ ، زەرگەرلەر كوچىسىنى تېپىپ كەلدى . بۇ يەردىكى دۇكانلارنىڭ دېرىزىلىرىگە ھەر خىل قىممەتلىك كۆزلەر قويۇلغان ھالقىلار ، ئۈزۈكلەر ، ئالتۇن قاداق ، زىرە ، بىلەزۈكلەر تىزىۋېتىلگەنىدى . كىچىككىنە ئوچاق ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ئۇستىلار قولىدىكى ئىنچىكە نەيچە بىلەن ياغاچ كۆمۈرنى پۈۋلەپ چوغلاندۇرۇپ ، ئالتۇنلارنى ئېرىتىشاتتى . قىپقىزىل چوغ ئۇستىدە ھاسىل بولغان كۆكۈچ رەڭ يالقۇن ئالتۇن سېلىنغان بوتا ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى سۇدەك ئېرىتىپ يالتىرىتاتتى . قايسىبىر دۇكانلاردا بولسا شاگىرت بالىلار قېلىپتىن چىققان ئالتۇن ئەسۋاپلارنى ئىكەكدەپ ، تېرىلەرگە سۈركەپ پەردازلىشاتتى . يىپەك پۈركەنجىلەرنى ئارتىپ ، قىلدىن توقۇلغان چۈمپەردىلەرنى تارتقان خېنىملار ئۇ ياق ـ بۇ ياققا يورغىلىشىپ ، تونۇش دۇكانلىرىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا غايىپ بولۇشاتتى . قايسىبىر دۇكانلارنىڭ ئىچىدە بولسا چۈمپەردىلەرنى بىلىنەر بىلىنمەس قايرىپ ، ئاپئاق بارماقلىرى بىلەن ئالتۇن ئەسۋاپلارنى چىمدىپ تۇتۇپ كۆرۈۋاتقان پۇلدار سەتەڭلەر كۆزگە چۈشەتتى . زەرگەرلەر بولسا بۇ ساھىپجاماللارنىڭ ئالدىدا خۇشامەتكويلۇق بىلەن ئېگىلىپ ،

ماللىرىنى ماختاپ پۇل قىلىشاتتى .

چۆل ئوغلى كوچىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى بىر خالىي دۇكاننىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېشىكىدىن چۈشتى . ئېشەكنى ئىشىك ئالدىغا قالدۇرۇپ ، سالام بىلەن دۇكانغا كىرىپ كەلدى .

ـ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام !ـ دېدى ئاپئاق ساقاللىق قېرى ئۇستا ئوچاقنىڭ قىپقىزىل چوغى ۋە پارقىراپ ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرگە قاراۋېرىپ خىرەلىشىپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن چۆل ئوغلىغا قاراپ . ئۇستىنىڭ تۇرقىدىن ئۆز كەسپىگە پىششىق زەرگەرلەردىن ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى ،ـ خوش ، ئوغلۇم ، بىر نەرسە لازىممۇ ياكى ساتىدىغان ئالتۇن جابدۇقلىرىڭ بارمۇ ؟

ـ مەن نامرات ئادەممەن ، بىساتىمدا مۇشۇ بىر تىللا بار . ياخشىراق باھادا پۇل تۆلەپ ئېلىپ قالارسەن .

چۆل ئوغلى قوينىدىن تىللانى ئېلىپ ، ئۇستىنىڭ ئالدىدىكى كىچىك بولقا ، ئامبۇر ۋە نازۇك تارازىلار تۇرغان شىرەنىڭ ئۈستىگە قويدى ئۇستا قوللىرىنى سۈرتىۋېتىپ ، تىللانى قولىغا ئېلىپ ئۇياق ـ بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قارىدى . ئاندىن تارازىغا سېلىپ تارتىپ كۆردى . تىللا ئۇنىڭ مۆلچەرلىگىنىدىنمۇ ئېغىرراق چىقتى . ئۇستا تىللانى ئالقىنىغا ئاغدۇرۇپ ، يەنە ئۇزاق سالماقلاپ كۆردى ـ دە ، چۆل ئوغلىنىڭ باش ـ ئايىقىغا قارىدى . ئۇنىڭ ئالدىدا ئۈستىۋېشىنى قېلىن چاڭ باسقان ئاددىي بىر يىگىت تۇراتتى .

ـ نېمىشقا ئۆرە تۇرىسەن ؟ قېنى ئولتۇر !ـ دېدى ئۇستا ۋە ئىنجىقلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ ، چۆل ئوغلىنىڭ ئاستىغا بىر پارچە ياغاق تېرىنى تاشلىدى ،ـ ماڭا ئىشەنسەڭ ، شۇ يېشىمغا كەلگۈچە زەرگەرلىك قىلىپتىمەن ، بۇ خىلدىكى تىللانى ئۇچراتمىغانىكەنمەن . قارا ئۇنىڭ ساپ ۋە پارقىراقلىقىنى ...بۇ قايسى زاماندا ،

كىملەر قۇيغان تىللا بولغىيتى ؟...توغرا ، سەنمۇ بىلمەيسەن . بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن . كېسىپ ئېيتىمەنكى ، بۇ قۇيۇلغاندىن بېرى خەزىنىدىن چىقىپ باقمىغان تىللادەك قىلىدۇ . سەن نېمىشقا ئۇنىڭدىن پەقەت بىر تاللا ئەكەلدىڭ ؟ بۇ تىللا ساقلانغان يەردە يەنە تاغارلاپ ئالتۇن بولۇشى مۇمكىنغۇ ؟!

چۆل ئوغلى ئۇستىنىڭ گەپلىرىنى ئۇندىمەي ئاڭلىدى . قېرى ئۇستا ئۇنىڭغا نېمە دەركىن دەپ چەكچىيىپ تۇراتتى .

- راستىمنى ئېيتسام ، - دېدى چۆل ئوغلى ، - سېنى ئەجەبلەندۈرىۋاتقان سۇئاللار مېنىمۇ ھەيران قالدۇرىۋاتىدۇ . مەن بۇ تىللانى تېپىۋالغان .

- تېپىۋالغان ؟!...قانداق قىلىپ ؟ نەدىن تېپىۋالدىڭ ؟...ئۇنى كىم چۈشۈرۈپ قويۇپتىكەن ؟

- ساڭا نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولىدۇ ، ئۇستا ،- دېدى چۆل ئوغلى ،-مېنىڭ ئىسمىم چۆل ئوغلى بولىدۇ...

- غەلىتە ئىسىم ئىكەن !- دەپ غودۇڭشىدى ئۇستا .

- مەن چۆلدە تۇغۇلغان ، چۆلدە چوڭ بولغان .

- چىرايىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ .

- ئەنە ئاۋۇ دېرىزەڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قاپقارا ، سىلىق نەرسىنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئۇ مېنىڭ ئېشىكىمنىڭ تۇمشۇقى . بۇ ئېشەك مېنىڭ سەپەردىكى ھەمرايىم . ئۇنىڭ بىلەن چۆل يوللىرىنى كېزىپ ماڭىمەن -ماڭىمەن ، ئۆزۈمنىڭ نېمىشقا مېڭىۋاتقانلىقىمنى ، نەگە بارىدىغانلىقىمنىمۇ بىلمەيمەن ...ئالدىنقى كۈنى ، كۈن تازا قىززىپ تۇرغان مەزگىلدە ، ئېشىكىم بىلەن قۇملۇقتىكى بىر توغراقلىق ئىچىدە توختاپ ئارام ئالدىم . يېتىپ كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ . بىر چاغدا ئويغىنىپ ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ قارىسام ، دەل مەن ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ .

چۆچەكنىڭ ئىچىدە مانا مۇشۇ تىللا يالتىراپ يېتىپتۇ . ئۇنى ياراتقان ئىگەمنىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيىسى دەپ بىلدىم -دە ، ئېلىپ قوينۇمغا سالدىم . مانا شۇ تىللا بۇگۈن سېنىڭ ئالقىنىڭدا تۇرۇپتۇ . بۇ تىللا توغرىسىدا ئۆزۈمنىڭمۇ بىلىدىغانلىرىم شۇنچىلىكلا .

- ھېلىقى چۆچەكنىچۇ ؟ چۆچەكنىمۇ نېمىشقا قوشۇپ ئالمىدىڭ ! ؟- دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇستا .

- ئەگەر بىرەرى ساڭا پەتنۇستا ساڭا ھەدىيە سۇنسا ، سەن پەتنۇسنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قوينۇڭغا سالامتىڭ ؟- دەپ ھەيران بولدى چۆل ئوغلى .

- لېكىن ئۇ پەتنۇس ئەمەس ، چۆچەك -دە ، ...ئېيتقىنا ، سەن كۆرگەن ئۇ چۆچەك قانداق رەڭدە ، قانچىلىك چوڭلۇقتا ؟

- ۋاي چوڭ دادا !- دېدى چۆل ئوغلى ،- ئالتۇننى كۆرگەندە ھەممىمىزنىڭ كۆزى تورلىشىپ قالىدىغانلىقىنى بىلىسەنغۇ ؟...مەن چۆچەك ئىچىدىكى تىللانىلا كۆرۈپتىمەن ، چۆچەكنىڭ قانداقلىقىغا سەپمۇ سالماپتىمەن .

- ھەي ئىست ، بىر كالتە پەملىك قىلىپسەن -دە!- دەپ ئىچ ئىچىدىن ئۇھ تارتىپ ئەپسۇسلاندى ئۇستا ،- كىم بىلىدۇ ، بەلكىم ئۇ تىللا تۇغىدىغان ئاجايىپ بىر چۆچەك بولغىيتى! .

- تىللا تۇغىدىغان ! ؟...ئېلىشىپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ، چۆچەكمۇ تىللا تۇغامدۇ ؟

- ئېچىلىڭ داستىخنىم توغرىسىدىكى رىۋايەتلەرنى ئاڭلىمىغانمۇسەن ؟ دۇنيادا شۇنداق داستىخانلار بولغان . ئۇ خالىغان ۋاقىتدا ئېچىلىپ ، ئالدىڭنى نازۇ نېمەتلەر بىلەن تولدۇرىۋېتىدۇ ...سەن ئۇ چۆچەكنى چۆلدە ، بىر توغراقنىڭ ئاستىدا ئۇچراتتىم ، دېدىڭما ؟ چۆل دېگەندە توغراق دېگەن جىق نېمىغۇ . سەن شۇ چۆچەك ئۇچراشقان يەرگە بىرەر بەلگە قىلىپ قويمىدىڭمۇ ؟

ـ شۇ يەردىكى توغراقنىڭ غولىغا پىچىقىم بىلەن بىر چەمبەر سىزىپ قويدۇم .

ـهەببەللى ، بۇ ئىشقا كەلگەندە ئەقلىڭنى بىر ئىشلىتىسەن . خوش ئەمدى بۇ بىر تال تىللانى نېمە قىلاي دەيسەن ؟ هالقا ، ئۈزۈك ياكى بولمىسا....

ـ دېدىمغۇ ، چوڭ دادا ، ماڭا ھېچقانداق زىننەت بۇيۇمىنىڭ لازىمى يوق ، ئۆيۈمدە ئۇنىڭغا ھاجەتلىك ئايال كىشمۇ يوق . ماڭا ھالال باھادا پۇل بەرسەڭ كۇپايە .

ـ بوپتۇ ، مەن بۇ تىللايىڭغا ئوبدان باھادا پۇل تۆلەي . سەن قايتىپ بېرىپ ھېلىقى سىرلىق چۆچەكنى يەنە ئىزدىگىن . ئۇچراپ قالسا چۆچەكنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قوينۇڭغا سال . قەسەم قىلىمەنكى ، بايلىققا كۆمۈلۈپ كېتىسەن . تاپقان تىللالىرىڭنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل ، سېنى ئوبدان رازى قىلىمەن . سەن ئاجايىپ چىرايلىق باغلارنى ، پىشايۋانلىق ئايۋانلارنى سېتىۋېلىپ سەرگەردانلىق تۇرمۇشۇڭنى ئاخىرلاشتۇرىسەن ...ئۆيلەنمىگەنمەن دېدىڭما ؟ پۇلۇڭ بولسا ئەلۋەتتە ئۆيلىنىسەن . مۇسۇلمانلارغا تۆت خوتۇن ئېلىش ھەقلىق . سەن باش ئاغرىقىدىن قورقساڭ بوپتۇ ئۇچنى ياكى ئىككىنى ئال . خالىساڭ مەن ساڭا تونۇشتۇرۇپمۇ قويىمەن . مۇشۇ كوچىدىكى دۇكانلارغا كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان ئاجايىپ خېنىملار بار ، چىرايىنى كۆرۈپلا ئەقلىڭدىن ئازىسەن .

****

****

****

لېكىن چۆل ئوغلى ئەقلىدىن ئېزىشنى خالىمايتى . ئۇ زەرگەر ئۇستام سۇنغان پۇللارنى ئېلىپ قوينىغا سالدى ـدە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭدى . قېرى ئۇستا ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى .

ـ شۇنداق قىل ئوغلۇم ،ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇراتتى ئۇستا ، ـ چۆچەكنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي يوشۇرۇپ قويساڭمۇ مەيلى ، ئەمما تىللالارنى بولسا مېنىڭ ئالدىمغىلا ئەكەل ، ساڭا ئاق يول تىلەيمەن!

ـ خاتىرجەم بول ، چوڭ دادا ، ـ دېدى چۆل ئوغلى ئېشىكىگە مىنىپ يولغا چۈشۈپ ، ـ ھېلىقى سىرلىق چۆچەك يەنە ئۇچراپ قالغۇدەك بولسا مەن ئۇنى ئېلىۋالىمەن . تىللالارنى پەقەت ساڭىلا ئەكىلىپ كۆرسىتىمەن!

چۆل ئوغلىنىڭ قارىسى ئادەملەر ئارىسىدا غايىپ بولدى .

چۆل ئوغلى ئېشىكىنى دىۋىتىپ ، ئادەملەر بىلەن تولغان بازارغا كىرىپ كەلدى . بۇ يەردە ئادەملەر بىر بىرىنى ئىتتىرەتتى . بىر بىرى بىلەن باھا نەرخ تالىشاتتى . ئالارمەن بىلەن ساتارمەننى كېلىشتۈرمەكچى بولغان دەللاللار «بابەرىكە » دەپ ۋارقىراپ ، كىملەرنىڭدۇر قوللىرىغا پاققىدە ئۇرۇشاتتى . داس چېلەك ، چاپان ، كۆڭلەك ، يەل يېمىش ، بوغداي قوناق ...، بۇ بازاردا سودا بولمايدىغان نەرسە كەم ئىدى . بۇ قىيقاس چوقان ئىچىدە ئېغىر گۈرۈلدەپ تۇرغان بازارغا كىرىشى بىلەنلا چۆل ئوغلى ھېلىقى ئالتۇن تۇغىدىغان چۆچەك توغرىسىدىكى گەپلەرنى تامامەن ئۇنتۇپ قالدى . ئۇنىڭغا قېرى زەرگەر ئېيتقاندەك ئايۋان سارايىنىڭمۇ ، باشنى ئاغرىتىدىغان بىر قانچە خوتۇنىنىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى . ئۇ ئۆمۈر بويى مال دۇنيا ، ئالتۇن كۈمۈش يىغىپ ، شۇ بايلىقنىڭ سادىق كۆزەتچىسىدەك ، يېمەي ئىچمەي ساقلاپ ئۆتۈپ كېتىشنى خالىمايتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ يانچۇقىدا تەقدىر يەتكۈزگەن بىر مۇنچە پۇل تۇرۇپتۇ . ئەمدى ، ئۆزىنىڭ ۋە ئېشىكىنىڭ قورسىقىنى ئوبدان بىر تويغۇزسا ، ئاندىن بۇ تىنجىق ۋە ئوشۇقچە شاۋقۇنلۇق قىستاڭ شەھەر بىلەن خوشلىشىپ ، يېڭى سەپىرىنى باشلىسا بولدى . ئوچۇق دالىدا قېنىپ نەپەس ئالغىلى بولىدۇ . ئۇ يەردە زىرائەتلەر يەلپۈنۈپ تۇرىدۇ . قىرغاقلىرى يېشىل ئوتلار

بىلەن قاپلانغان ئېرىقلاردا شىلدىرلاپ سۇ ئاقىدۇ . يىراق توغراقلاردىن كاككۇك ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ . يەنىمۇ يىراقلاردىن بولسا ئۇ ياخشى كۆرىدىغان چۆلنىڭ ئىسسىق شاملى كېلىدۇ...

چۆل ئوغلى بازار يېنىدىكى دەڭلەرنىڭ بىرىگە كېلىپ ئېشىكىنى باغلىدى . ئېشەكنىڭ قورسىقىنى ياخشى تويغۇزۇپ ، ئۇنىڭ هالىدىن خەۋەر ئېلىشنى دەڭچاغا تاپشۇردى . ئاندىن ئۈستىۋېشىدىكى چاڭلارنى ئوبدان قېقىپ ، ئۆزىنى ئوبدان تۈزەشتۈرۈپ ، بازارنىڭ ئاشپۇزۇللار جايلاشقان تەرىپىگە قاراپ ماڭدى . بۇ يەردە تەۋەڭلەردىكى گۆشگىردە ، سامسىلار ، گۈل چېكىپ پىشۇرغان شىرمەننانلار كۆزنى ئوينىتاتتى . قورۇما قورۇۋاتقان ئاشپەز ئۇستاملار ساپلىقنى قازان گىرۋىكىگە ئۇرۇپ نەغمە قىلىۋاتقاندەك رېتىملىق تاراڭلىتاتتى . ئاشخانا خوجايىنلىرى بەس بەستە ۋارقىرىشىپ مېهمان چارقىراتتى . چۆل ئوغلىنىڭ قورسىقى غولدۇرلاپ بۇ نەغمىگە تەڭكەش قىلغىلى تۇردى . ئۇ قاسقانلىرىدىن پۇرقىراپ هور چىقىۋاتقان مانتىخانىلارنىڭ بىرىگە بۇرۇلدى . بۇ يەرنىڭ بەش مانتىسىنى بىر ئادەمنىڭ يەپ بولمىقى بىر گەپ ئىدى . چۆل ئوغلىنىڭ قورسىقى بولسا ئون - ئونبەش مانتىنى تەلەپ قىلىپ ناغرا چالماقتا ئىدى . چۆل ئوغلى بىر نانغا ئون مانتا بۇيرۇپ ، خېرىدارلار ئارىسىغا كىرىپ قىستىلىپ ئولتۇردى . يۇمشاق نان ئۈستىگە قويۇلغان نېپىز جىلتىلىق مانتىنىڭ ئۈستىگە قارمۇچ سېپىپ ، جىلتىسىنى تىتىپ يېيىشكە باشلىدى . ئۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ مانتىنى هەر بىر چىشلىگەندە ، مانتانىڭ شورپىسى نان ئۈستىگە ئېقىپ چۈشەتتى . ئۇ ئاخىرىدا قىيما گۆشگە ناننى يۆگەپ يەپ ، قېنىپ چاي ئىچىپ ، ئارانلا ئورنىدىن تۇردى .

****

****

****

»ئىلتىپاتىڭغا شۈكرى! - دېدى چوڭ ئوغلى بەلۋېغىنىڭ ئۇچىغا تەرلىرىنى ئېرتىپ مانتىخانىدىن چىقىۋېتىپ ، - بۈگۈن مەن بۇ شەھەرنىڭ بازارلىرىنى قانغۇچە ئايلىنىپ ، دەڭدە قونۇپ ، ئەتە يولغا چىقسامۇ بولىدۇ . تېخى يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىنى مالغا تولدۇرىدىغان ئىشمۇ بار . شۇنداق قىلاي ، بۈگۈن بىچارە ئېشەكمۇ ئوبدانراق بىر دەم ئېلىۋالسۇن «!

چوڭ ئوغلى بازارلارنى ئارلاپ بىر ئۇستىخانىڭ بويىدىن چىقىپ قالدى . ياغاچ كۈۋرۈك يېنىدىكى قېرىپ بېقىنلىرى كاۋاكلىشىپ كەتكەن يوغان سۆگەتنىڭ سايىسىدە ، يۈزىنى قۇيۇق ساقال باسقان بىر رەمچى ئۇزۇن يەكتىكىنىڭ پەشلىرىنى ئاستىغا باستۇرۇپ يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى . ئۇستەڭ سۈيى كۈۋرۈك ئاستىدىن قىستىلىپ ، گۈرۈلدەپ ئاۋاز چىقىرىپ ئۆتۈپ ، دۈپىدۈگلەك قايناملارنى ھاسىل قىلىپ ئاقماقتا ئىدى . رەمچىنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغان بولۇپ ، مۈگدەۋاتقانلىقى ياكى خىيال سۈرىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتى . ئۇنىڭ ئالدىدىكى بىر پارچە پالاس ئۈستىدە رەڭدار رەم تاشلىرى چېچىلىپ ياتاتتى .

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم چوڭ دادا!- دەپ سالام بەردى چوڭ ئوغلى . رەمچى:

- كەل ! -دېدى-دە، بېشىنىمۇ كۆتۈرۈپ قاراپ قويمىدى .

- ماڭا ئاتاپ بىر رەم سېلىپ باقساڭ ،

- قەيەرلىكسەن ؟

- مەن يىراق چۆلدىن كەلدىم .

- ئىسمىڭ نېمە ؟

- ئىسمىم چوڭ ئوغلى!

ـ رەمچى بوۋاي لاپپىدە كۆزنى ئېچىپ چۆل ئوغلىغا قارىدى .

ـ چۆل ئوغلى ! ؟ ... چۆلنىڭ چېكى بولمايدۇ ،ـ دەپ غودۇڭشىدى بوۋاي .

ـ شۇنداق مەن شۇ چەكسىز چۆللۈكتە تۇغۇلۇپ شۇ يەردە چوڭ بولغان .

ـ ئاتاڭ كىم ؟

ـ ئاتامنى بىلمەيمەن ، مېنى بىر ئوتۇنچى بوۋاي بېقىپ چوڭ قىلغان . ئۇنىڭ دېيىشىچە : ئوتۇنچى بولۋامغا مەن خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا شۇ چۆلدە ئۇچراپتىكەنمەن . ئۇمۇ مېنىڭدىن : «كىمنىڭ بالىسىسەن ؟» دەپ سورىغاندا ، قانداقتۇر ئىككى ئاكامنىڭ مېنى كۆتۈرۈپ ماڭغىنىنى ، ئۆزۈمنىڭ ئۇخلاپ قالغىنىمنى ، شۇنىڭغا ئوخشاش باش ئايىغى يوق گەپلەرنىلا قىلغان ئىكەنمەن . ...رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە يىلدىن ئاشتى . مانا مەن ئېشىكىمنىڭ ئۈستىگە ئازغىنە ماللىرىمنى ئارتىپ ، چارشەنبە بازاردىن پەيشەنبە بازارغا ، پەيشەنبە بازاردىن شەنبە بازارغا ئۆتۈپ ، بۇ چۆللەرنى توختىماي كېزىمەن . ئۆزۈمنىڭ نېمىشقا شۇنداق ئايلىنىپ يۈرىدىغىنىمنى ، نەگە بېرىپ ، نەدە توختايدىغىنىمنىمۇ بىلمەيمەن .

ـ ۋاھ ، خىسلەتلىك دۇنيا !ـ دەۋەتتى رەمچى بوۋاي ،ـ بىر زامانلاردا مۇشۇ چۆللەرنى جاھانكەزدى سۈپۈرگە دەيدىغان بىر سەيياھنىڭمۇ شۇنداق ئايلىنىپ يۈرگەنلىكىنى بىلەمسەن ؟

ـ بىلمەن!

ـ سەن قانداق بىلىسەن ؟ـ دەپ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى بوۋاينىڭ ،

ـ ئاڭلىغان ،ـ دېدى چۆل ئوغلى .

ـ مانا شۇ جاھانكەزدىنى « ئۇ ھازىر قېرىدى ، شۇ تاپتا سېنىڭ ئالدىڭدا ئولتۇرۇپتۇ » دېسەم ئىشىنەمسەن ؟

— چاقچاق قىلما ، چوڭ دادا ، — دېدى چۆل ئوغلى ، — مەن ئاڭلىغان ھېكايىلەردە جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ئىشكىگە مىنىپ ، « بىغەملەر شەھىرى» نى ۋەيران قىلغان ياۋلارنىڭ پايتەختىگە يېتىپ بېرىپ ، توپتوغرا شاھنىڭ ئوردىسىغىلا كىرگەنمىش ۋە شاھنى تەختىدىن سۆرەپ چۈشۈپ ، خەنجىرى بىلەن ئۇنىڭ قارنىنى يېرىپ تاشلىغان دېيىشىدۇ . سۈپۈرگىنىڭ ئۆزىمۇ شۇ يەردە قۇربان بولغانىكەن .

— ئۇنىڭ قۇربان بولغىنىنى كىم كۆرۈپتۇ ؟

— ئەمىسە ، بىر شاھنى بوغۇزلىۋەتكەن ئادەم ئوردىدىن تىكەندەك يالغۇز جېنىنى ئېلىپ قانداق سالامەت قايتىپ چىقماقچىدى ؟!

— ياراتقان ئىگەم مۆجىزە كۆرسەتكۈسى كەلسە پاختىنىڭ ئىچىدىمۇ ئوتنى ساقلىغىلى بولىدۇ . .. خوش بوپتۇ ، ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى . سەن تېخى ماڭا نېمە توغرىسىدا رەم ئاچقۇزىدىغانلىقىڭنى ئېيتمىدىڭ ؟

— مېنىڭ كەلگۈسۈم ...تەقدىرىم ھەققىدە .

— بىلگۈچى خۇدا ، — دېدى رەمچى بوۋاي ، — مەن پەقەت قىياسلا قىلالايمەن ...قېنى ، بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم! .

رەمچى پالاس ئۈستىدىكى تاشلارنى يىغىپ قايتا چاچتى .

— ياق !— دەپ بېشىنى لىڭشىتتى رەمچى چېچىلغان تاشلارغا قاراپ تۇرۇپ ، — سەن چۆللەرنى مەقسەتسىزلا كېزىپ يۈرمەپسەن . سەن ئۆزۈڭنىڭ يۈتتۈرگەن بەختىڭنى ئىزدەپ يۈرۈپسەن .

— ئېيتقىنا ، مەن بەختىمنى تاپالامدىم ؟

— تاپىسەن ، چوقۇم تاپىسەن ! قېنى قوللىرىڭنى ماڭا سۇنغىنە .

چۆل ئوغلى قولىنى رەمچىگە سۇندى .

ــ يا قۇدرەت !ــ دېدى رەمچى بوۋاي يىگىتنىڭ ئالقىنىغا قاراپ ، ــ سېنىڭ ئالقىنىڭدىكى نىمىدىگەن ئاجايىپ سىزىقچىلار بۇ !...سەن ئادەتتىكى ئادەم ئەمەسسەن . سەن كۆچلۈك يولباشچى بولۇشقا لايىق يىگىتسەن . خۇدا شۇ قىسمەتنى ساڭا يولۇقتۇرسا....

تېخى رەمچىنىڭ سۆزى تۈگىمىگەن ۋە چۆل ئوغلىمۇ ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنىسىنى ھەزىم قىلىپ ئۈلگۈرمىگەنىدى . دۈپۈرلىگەن ئىككى ئاتلىق ئۇلارنىڭ يېنىدا توختىدى -دە ، ئاتلىقلار ئاتتىن چۈشكىنىچە كېلىپ چۆل ئوغلىنىڭ بېشىغا بىر تاغارنى كىيدۈردى . ھەش پەش دىگۈچە ئۇنى ماتاپ باغلاپ ، ئات ئۈستىگە ئارتىشتى ۋە ئاتلىرىنى ئوقتەك چاپتۇرۇپ كەتتى . چۆل ئوغلى ئات ئۈستىدە تېپىرلايتى . ۋارقىرايتى .

ــ مېنى قويىۋەت !...نىمە ئادەملەرسىلەر ؟ مېنى نەگە ئېلىپ بارماقچى ؟...

ھېچكىم ئۇنىڭ سۇئاللىرىغا جاۋاپ قىلمايتى . ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا ئات تۇياقلىرىدىن چىققان دۈپۈرلەشلەرلا ئاڭلىناتتى . ئۇ خۇددى بوشلۇقتا ئۇچقاندەك كېتىپ باراتتى .

ــ خۇدادىن ئۇچۇشنى تىلىگىنىم راست ، ــ دەيتى چۆل ئوغلى ، ـ لېكىن ، مەن مۇنداق بېشىمغا تاغار كىيىپ ئۇچسام بولمايدۇ -دە! شۇمۇ ئۇچۇش بوپتىمۇ ، مەن ئەتراپىمدىكى نەرسىلەرنى كۆرۈشۈم ، ئەركىن قانات قېقىپ ئۇچۇشۇم كېرەك ئىدى ...ھەي قاراقچىلار ئاڭلىشىۋاتامسەن ؟ مېنى قويىۋەت!

چۆل ئوغلى كۆزىنى ئېچىپ ، ئۆزىنى قېلىن بىر توغراقلىق ئىچىدە كۆردى . ئۈستىدە توغراق يوپۇرماقلىرى ، ئۇنىڭمۇ ئۈستىدە كۆپكۆك چۆل ئاسمىنى ئېسىلىپ تۇراتتى . نېرىدا بىر كەپە بار ئىدى . ئۇنىڭ كۆزى كەپە ئىشكىنىڭ يان ياغىچىغا سانجىپ قويۇلغان پالتىغا چۈشتى -دە ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى . بۇ كالتا ساپلىق بىسلىرى پارقىراپ تۇرغان پالتا ئۆزىنىڭ پالتىسى ئىدى .

چۆل ئوغلى كەپە ئالدىغا كېلىپ توختاپ قالدى . بۇ چۈشۈمدۇر ، ئوڭۇمدۇر ؟ ... كەپە ئىچىدە ، يۇمشاق قۇمنىڭ ئۈستىدە ، چاچلىرىنى ئەتراپىغا يېيىپ ، هېلىقى جاڭگالدا ئۇچراشقان ، ئۆگىزىدە ئۇنىڭغا تۇنجى سۆيۈشنى هەدىيە قىلغان قىز ياتاتتى . ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا قىپيالاڭاچ ئىدى . يىگىتكە كۈلۈمسىرەپ ، تەلمۈرگىنىچە قاراپ تۇراتتى . بۇ يەردە ئېغىز ئېچىپ گەپ قىلىشنىڭ ئۆزى ئوشۇقچە ئىدى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرى بىر بىرى بىلەن سۆزلىشەتتى .

ـ ياخشىمۇسەن ، يۈرەكسىز يىگىت ، ـ دىمەكچى بولاتتى قىزنىڭ كۆزلىرى ، ـ مەن سېنى يەنە تېپىۋالدىم!

ـ مېنى كەچۈر ، ـ دەيتتى يىگىتنىڭ كۆزى ،ـ مەن ئۇ چاغلاردا گۆدەك ئىكەنمەن . سېنى ئۇنتىيالمىدىم.. .

چۆل ئوغلى ئۈنچىقماي ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ قىزغا يېقىنلاشتى . قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپ تىز چۆكتى . ئۇنىڭ قۇياش نۇرىدا مەستەك تاۋلانغان بەدەنلىرىنى سىلىدى . قىزمۇ يىگىتنى ئۆزىگە تارتىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى بىر بىرلەپ سېلىپ تاشلىدى ....، ئۇلار ئۈنچىقماي مەهكەم قۇچاقلاشتى . ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدىن كۆپكۆك ئاسمان ، سارغۇچ قۇملۇق ، يېشىل ياپراق ، ياخشىلىق ، يامانلىق ، بايلىق ، گادايلىق ۋە شۇ قىيسىق كەپە ...، هەممە نېمە غايىپ بولۇپ ، ئالەم ئۆزنىڭ ئەڭ ئىپتىدائىي كۆرۈنۈشىگە كۆچتى.....

ئوتتۇز بىرىنجى باب

ئۆمەرباي ۋە باراتباي

چۆل ئوغلىنىڭ تىللاسىنى سېتىۋالغان قېرى زەرگەرنىڭ ئىسمى نۇردۇن هاجى ئىدى .

هاجىم يىگىتنى ئۇزىتىپ قويۇپ ، ئالدىراپ دۇكىنىغا كىردى ـ دە ، تىللانى يەنە قولىغا ئالدى . « بۇ ئاجايىپ ئالتۇندا نېمە ياساش كېرەك ، سىرغىمۇ ، ئۈزۈكمۇ ؟...ـ دەپ ئويلىنىپ قالدى ئۇ ، ـ بۇ تىللانىڭ شۇ تاپتا ئوتقا چۈشۈپ سىماپتەك ئېرىپ ھەرقانداق زىننەت ئەسۋابىغا ئايلىنىشى چوقۇم . لېكىن بۇ ساپ تىللانى ئېرىتىۋېتىش ئېچىنىشلىق ئىشتەك قىلىدۇ ...، ھەببەللى ! ـ دەپ ئۆز ئەقلىگە ئاپىرىن ئېيتتى بىر ھازادىن كېيىن ، ـ مەن بۇ تىللانى ئالدى بىلەن سەرراپ ئۆمەربايغا كۆرسىتەي ، ئەگەر ئۇ ئۇبدانراق پۇل تۆلەپ قالسا ، ئەمگەك قاتماي شۇنداق ساتقىنىممۇ تۈزۈك ، تۇغىدىغان چۆچەكنى يەنە تېپىۋالسا ئۇ مۇنداق تىللالاردىن يەنە ئەكىلىشى مۇمكىن« .

نۇردۇن ھاجى قۇزۇقتىكى ئۇزۇن پەرىجىسىنى ئېلىپ كىيىپ ، پۇتىغا شاقىلداق كېشىنى سېپىپ ، دۇكاننى ئالدىراپ قۇلۇپلاپ سەرراپ بازىرىغا قاراپ ماڭدى .

سەرراپ بازىرى شەھەرنىڭ ئۇستى يېپىق كوچىلىرىنىڭ بىرىدە ئىدى . ئاپتاپلىق ، توپىلىق ۋە ۋاڭ چۇڭلۇق بازاردىن ئۆتۈپ بۇ سەرراپ كوچىسىغا كىرگەن كىشى بۇ يەردە جانغا راھەت بىر سالقىنلىق ۋە جىمجىتلىقنى ھېس قىلىپ ھوزۇر ئالاتتى . ئالدىغا بىلىنەر بىلىنمەس سۇ سېپىلگەن دۇكانلارنىڭ ئىچىدىكى گىلەم ياكى قىممەت باھالىق تېرىلەرنىڭ ئۇستىدە سودىگەرلەر كېرىلىپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۇلار سودىدا ئۇتتۇۋېلىش ئۇچۇن بىر بىرىگە سىرلىق تەكەللۇپ ياكى ئاچچىق تەنىلەرنى قىلىشاتتى .ئادەتتە ، ياماق چاپانلارنى كىيگەن شەھەر كەمبەغەللىرىنىڭ قەدىمى بۇ كوچىغا كەم يېتەتتى . سەرراپ ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنى مانا شۇ قاتار كەتكەن دۇكانلارنىڭ بىرىدە ئىدى.

ئۆمەرباي ـ ھېلىقى يانتاق ئاقساقالنىڭ چوڭ ئوغلى ئۆمەرنىڭ نەق ئۆزى بولۇپ ، ئون نەچچە يىللاردىن بېرى تەقدىر ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەرنى

قىلغانىدى .ئۆمەرنىڭ ناتونۇش شەھەرگە كىرىپ ، نىزامباي دىگەن كىشىگە ياللىنىپ ، ئۇنىڭ بېغىدا ئىشلىگەنلىكى ۋە نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى بىلەن بولغان سىرلىق مۇناسىۋەتلىرى كىتابخانىمىزغا مەلۇم .

ئەگەر تەقدىرنىڭ بىر ئىشنى ئورۇنلاشتۇرغۇسى كەلسە ، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان تاسادىبىيلىقلار بولۇپ تۇرىدۇ ... نىزامباي ئاتقا ناھايىتى ھېرىسمەن ئادەم ئىدى . بىر قېتىم ئۇ شاش بىر ئارغىماقنى كۆندۈرۈپ مىنمەكچى بولغاندا ، ئاتنىڭ تۇياقلىرى ئارىسىدا قېلىپ ئۆلدى . شۇنىڭدىن كېيىن ، نىزامباينىڭ باشقا خوتۇنلىرى نىزامبايدىن بولغان بالىلىرىنىڭ سانىغا قاراپ باينىڭ مال مۈلكىنى بۆلۈشۈۋېلىپ قاناھەت ھاسىل قىلىشتى . ئايىمغا بولسا ئۆزى تۇرىۋاتقان چوڭ باغ قالغانىدى . ئايىم بۇنىڭغا شۈكرى قىلدى . ئۇنىڭ ئاتىسىدىن قالغان دۇنياسىمۇ يېتەرلىك ئىدى . ئۇنىڭغا پەقەت ئاشۇ باغ ۋە يېنىدا ئىشلەۋاتقان ئىشلەمچى يىتىمچى يىگىت بولسىلا كۇپايە ئىدى .

ئايىم نىزامباينىڭ يىل نەزىرسىنى تەقەززالىق بىلەن ئۆتكۈزدى . ئاندى يۇرت چوڭلىرىنى چاقىرتىپ مول داستىخان سالدى . ئۆزىنىڭ باغدىكى ئاشۇ مۇساپىرغا ياتلىق بولۇپ ، ئۇنىڭ بېشىنى سىلىماقچى بولغانلىقىنى توغرىدىن توغرىلا ئېيتتى . داستىخان ئۈستىدىكىلەر بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى ـ دە ، دەرھاللا بۇ ئىشقىمۇ ئۆزىگە لايىق پەتىۋا پىچىشتى . «بىرىنچىدىن ،ـ دېيىشتى ئۇلار ، ـ مۇسۇلمان مەزلۇمنىڭ تۇل ئولتۇرۇشى ياخشى ئىش ئەمەس ، ئىككىنچىدىن ، ئاياللارنىڭ ئۆزىدىن يېشىكى كىچىك ئەرگە ياتلىق بولىشى ئۇلۇغلاردىن قالغان ياخشى پەزىلەت .» بۇ پەتىۋانىڭ خاسىيىتى ئۈچۈن يۇرت چوڭلىرىنىڭ ھەر بىرى ئايىمنىڭ ئۆيىدىن قويۇنلىرىنى ئوبدانلا تومپايتىپ قايتىشتى .

ئايىم كېيىن ئۆمەرگە سەرراپ بازىرىدىن مانا بۇ دۇكاننى ئېچىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ

سودىسى ئوبدانلا يۇرۇشۇپ كۆپ ئۆتمەيلا شەھەرگە ئۆمەرباي بولۇپ تونۇلدى . ھەر ھالدا ئايىم ئىنساپسىز ئاياللاردىن ئەمەس ئىدى . ياش ئېرىنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قۇلىقى يۇمشاق كىچىك خوتۇندىن بىرنى ئېلىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ كىچىك خوتۇنى ئايىمنىڭ سۆزىدىن چىقمايتى . ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتى .

ئۆمەرباي شۇتاپتا دۇكىنىدا يۇمشاق ئەيلەنگەن تېرە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ، كىچىك خوتۇنى بىلەن بولغان قىززىقچىلىقلارنى ئويلاپ يېرىم كۆلۈمسىرەپ ، يېرىم مۈگدەپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ياخشى تاماق ۋە راھەتتىن قىزارغان گۆشلۈك يۈزلىرى مايلاپ قويغان پوم ناندەك پارقىرايتى . ئالدىدىكى پەتنۇستا بولسا يۇمشاق نان ، كۆك كىشمىش ، مېغىز ۋە چەينەكتە يېڭىلا كەلتۈرگەن قىززىق چاي تۇراتتى .

- ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ئۆمەرباي ،- دەپ كىرىپ كەلدى زەرگەر .

- ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، نۇردۇن ھاجىم ، قېنى يۇقۇرى ئۆتسىلە ، مانا بۇ ياققا ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە ، - دەپ ئورنىدىن تۇردى ئۆمەرباي .

نۇردۇن ھاجىم ھاسىرىغىنىچە بېرىپ گىلەمنىڭ بىر بۇرجىكىدە ئولتۇردى . قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىپ بولۇپمۇ ، بىر ھازا دېمىنى باسالماي گەپ ئاچمىدى . ئۆمەرباي ئۇنىڭغا پىيالىدە قىززىق چاي سۇندى .

- خوش ھاجىم ، قەدەملىرى بۇ ياققا يېتىپ قاپتۇ ، ھېلىقى زاكاز قىلغان ماللار پۈتۈپ قالدىمۇ ، قانداق ؟

- ھە ، ھېلىقى ئالتۇن زىرىنى دەمدىلا ؟ يەنە ئازىراق پەردازى قالدى . ئۆزلىرى بىلىدىلا ، ئۆمەرباي ، ئىشىنى قولنىڭ ئۇچىدىلا قىلغان بىلەن بولمايدۇ ، - دەپ گەپ باشلىدى نۇردۇن ھاجى .

- شۇنداق ، شۇنداق !...ھۈنەرنىڭ جىڭ بولغىنى ياخشى ، شۇڭا بىز سىلىنى ئىزدەيمىز - دە.

ــ بۇگۇن بۇ تەرەپكە كېلىشىمنىڭ سەۋەبى ، ــ دېدى ھاجىم ، ــ مانا بۇ تىللانىڭ بازاردا ئېقىۋاتقان باھاسىنى مۆلچەرلەپ باقسىلا بوپتىكەن .

ئۆمەرباي زەرگەر ئۇستىنىڭ كۆپكۆك تۇمۇرلىرى كۆپۈشۈپ تۇرغان ئورۇق قولىدىن كىچىككىنە ياغلىقنى ئالدى . ياغلىقنى ئېچىپ ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى تىللانى قولىغا ئېلىپ ، سىمىزلىكتىن بۇرۇلۇپ كەتكەن كۆزلىرىنىڭ نەق ئالدىغا ئەكىلىپ سىنچىلاپ قارىدى . ئاندىن تارازىغا سالدى . تارازىدىن ئېلىپ ، يەنە ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ قاراشتۇردى ـ دە:

ــ بۇ تىللانى ئېرىتىپ بۇزىۋەتسىلە چوڭ ئىسراپچىلىق بولىدۇ ، ھاجىم !ــ دېدى .

ــ مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم .

ــ ئويلىغانلىرى دۇرۇس . « ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلىدۇ » دىگەن بىكار گەپ ئەمەس ـ دە ، ــ دەپ كۈلدى ئۆمەرباي ،ــ مانا مەن بۇ تىللاغا ھازىرنىڭ ئۆزىدە ، ئۆزى بىلەن تەڭ ئالتۇننىڭ باھاسىدىن بىر باراۋەر ئارتۇق پۇل تۆلەيمەن . ئۆمەرباي پوكەينىڭ ئاستىدىن بىر تېرە خالتىنى سوغۇرىۋېلىپ ، شاراقلىتىپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ زەرگەرگە تەڭلىدى . بۇ پۇل ھاجىم چۆل ئوغلىغا بەرگەن پۇلدىن ئۈچ باراۋەر كۆپ ئىدى . ئەلۋەتتە ، بىر سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدىكى مۇنچىلىك پايدىغا شۈكرى دېمەك لازىم ـ دە ، ھاجىم پۇلنى ئېلىپ ، ئۇندىمەي ئورنىدىن تۇرۇپ خوشلىشىپ ماڭدى .

نۇردۇن ھاجى كۆزىدىن يىراقلىششى بىلەنلا ئۆمەربايمۇ ھېلىقى تىللالارنى يېپەك ياغلىققا تۈگۈپ ، دۇكاننى ئالدىراش قۇلۇپلىدى ـ دە ، ئۆيىگە قاراپ ماڭدى . ئۆيىدە خوتۇنلىرىنىڭ تاماققا تۇتقىنىغا ئۇنىماي ، تون سەرپايلىرىنى يەڭگۈشلىدى . چىلان تورۇق ئېتىنى توقۇتۇپ مىنىپ باراتباينىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى . ئۇ شەھەرنىڭ توپىلىق يوللىرى بىلەن ئۇزۇن يۈرۈپ ، شەھەر سىرتىدىكى ، ئېگىز كۈمىلاچ تاملار

بىلەن قورشالغان بىر چوڭ باغنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشتى . نەقىشلىك ئېغىر دەرۋازا قىيا ئېچىلىپ ، بىر مالايىنىڭ بېشى كۆرۈندى .

— باراتباي ئۆيدە بارمۇ ؟— دەپ سورىدى ئۆمەرباي .

— باي ھېلىراقتا قايتىپ كەلدى ، — دەپ جاۋاپ بەردى مالاي .

— سەرراپ بازىرىدىكى ئۆمەرباي كەپتۇ ، دەپ خەۋەر قىل ، باي بىلەن مۇھىم بىر ئىش ئۈستىدە پاراڭلاشماقچىدىم .

مالاي ئۈزۈندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ ئۆمەرباينىڭ قولىدىن ئېتىنىڭ چۇلۋۇرىنى ئالدى ـ دە :

— مەرھەمەت ! باي باغدا كۈتۈپ تۇرۇپتۇ ، — دەپ دەرۋازىنى ئاچتى .

بۇ باراتباي دېگىنىمىز ، يانتاق ئاقساقالنىڭ ئىككىنچى ئوغلى ، ئۆمەرنىڭ ئىنىسى بارات ئىدى . باراتنىڭ ئاكىسى ئۆمەر بىلەن ئازارلىشىپ قىيداپ ، شەھەرنىڭ باشقا دەرۋازىسى بىلەن كىرىپ كەلگەنلىكى كىتابخانلارغا مەلۇم . تەقدىر ئۇنىمۇ ئاجايىپ قىسمەتلەرگە يولۇقتۇردى . ئۇ ھېلىقى ئاقساق سودىگەرنىڭ ھويلىسىغا تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ كىتاپ مەستانىسى — ياش خوتۇنى بىلەن بىرلىشىپ باينى تۈيىدۇرماي ئۆلتۈرگەندىن كېيىن ، ئايجامالنى ئەمرىگە ئالدى . سودىگەرنىڭ پىخسىقلىق بىلەن بىر ئۆمۈر يىغىپ كۆمگەن دۇنيالىرى باراتقا قالدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ھارام بىلەن ھالالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھەممە كوچىلاردا مېڭىپ باقتى . ئايجامالنىڭ ئېرىدىن قالغان دۇنيالارنىڭ ھەممىسىنى قىمارغا سېلىپ بېرىپ ، يەنە قەلەندەرنىڭ كۈنىگە قالغىلى تاسلا قالدى . شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ شەھەردىكى ئوغرى ، قىمارۋازلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلمەي بېشى قېتىپ تۇرغان شەھەر بېگى بىلەن تونۇشۇپ قالدى ۋە ئوغرى قىمارۋازلارنىڭ ھەممىسىنى ساتتى . شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇنىڭ ئىشلىرى يەنە قايتا يۈرۈشۈپ

كەتتى . ھازىر ئۇ شەھەرنىڭ بىگىنىڭ شەھەر ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ جاسۇسى ئىدى . ئۇنىڭدىن ئەمەلدارلارنىڭ ئۆزىمۇ قورقاتتى . ئۇنىڭ قانداق يوللار بىلەن بىيىپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ تېگىگە بولسا ھېچكىم يېتەلمەيتى . ئۇنىڭ ھازىر بىر قانچە خوتۇنى ۋە شەھەرنىڭ بىر قانچە يېرىدە چوڭ باغلىق قورو جايلىرى بار ئىدى . ئەمەلدارلار ، ھەتتا شەھەرنىڭ بىگىنىڭ ئۆزىمۇ پات پات ئۇنىڭ داستىخىنىدا مېھمان بولۇپ تۇراتتى .

بارات ھازىر شاپ بۇرۇت ، ئېگىز كېلىشكەن ئادەم بولغانىدى . ئۇنىڭ ياخشى ئاتلارنى مىنىدىغان ، خىلمۇ خىل قۇشلارنى باقىدىغان ، شەھەردىكى داڭلىق خېنىملار بىلەن بىرىش كېلىش قىلىدىغان ھەۋەسلىرىدىن باشقا ، تۆرلۈك ئەللەرنىڭ پۇللىرى ، قەدىمكى پادىشاھلىقلارنىڭ تىللالىرىغا بولغان قىزىقىشىمۇ ئالاھىدە يۇقۇرى ئىدى . ئۇنىڭ قولىغا بولسا مۇنداق نەرسىلەر ئوغرى - قىمارۋازلار ياكى يىراق ئەللەردىن كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ قولىدىن غەيرى يوللار بىلەن چۈشۈپ قالاتتى . بەزىدە بولسا ئۇ مۇنداق قىممەتلىك رىللالارنى بەگ خەزىنىسىگە نەچچە ھەسسە قىممىتىگە ساتاتتى . باراتباينىڭ مۇنداق قىممەتلىك بۇيۇملىرىنىڭ ھەممىسى مۇشۇ چوڭ باغدىكى ئەڭ ئەتىۋارلىق خوتۇنىنىڭ <ئەلۋەتتە ئايجامال ئەمەس> مۇستەھكەم پولات ساندۇقىدا ساقلىناتتى . بۇ ساندۇق بولسا يەتتە ئاچقۇچ بىلەن ھەيۋەتلىك جاراڭلاپ ئېچىلاتتى....

ئۆمەرباي باغقا كىرىپ گۈللۈكلەر ئارىسىدىن كەتكەن شىغىللىق يول بىلەن ئىچكىرلەپ ماڭدى . بۇ باراتباينىڭ ياز كۈنلىرى تۇرىدىغان بېغى ئىدى . باغ ئىچىدە چىرايلىق شىپاڭلار ، شىپاڭ يېنىدا مەجنۇنتاللار بىلەن ئورالغان كۆللەر بار ئىدى . تىنىق كۆل سۈيىدە كۆپكۆك ئاسمان ۋە تاللارنىڭ سايىسى يىنىك داۋالغۇيتى . بۇ ئاپتاپلىق باغنىڭ مېۋىلىرى شاخ شېخىنى كۆتۈرەلمەي قالغانىدى .

گۈللۈكلەردىكى رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئۈستىدە كېپىنەكلەر ئەگىپ يۈرۈشەتتى .

باراتباي هازىرلا باغقا كېلىپ ياخشى تاماقلانغاندىن كېيىن بوشىشىپ ، شىپاڭلارنىڭ بىرىدە قىززىق چاي ئىچىپ ، دەم ئېلىپ ياتاتتى . ئۇنىڭ ئاستىغا يېپەك گىلەملەر ، بېشىغا شايىلار بىلەن قاپلانغان مامۇق تەكىيلەر قويۇلغانىدى . بىر دېدەك ئۇنىڭ پۇتلىرىنى تۇتۇپ ، غوللىرىنى ئۇۋۇلايتى . شىپاڭنىڭ نەقىشلىك تۈۋرۈكلىرىگە ئېسىپ قويغان رەڭدار قەپەسلەردە قۇشلار سايرىشاتتى . مالاي ئۆمەرباينى باراتباي پەي ياستۇقلارغا جەينەكلەپ ياتقان مۇشۇ شىپاڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى .

ــئەسسالامۇئەلەيكۇم، شەھىرىمىزنىڭ تۈۋرۈكى ، جانابلىرىنى ئورۇنسىز ۋاقىتتا كېلىپ مالال قىلدىممۇ قانداق ؟ــ دەپ ، پەلەمپەيلەردىن ئۆملەپ دىگۈدەك يۇقۇرى كۆتۈرۈلدى ئۆمەرباي .

بۇ ئاكا ئۇكا بىر بىرىنى تونۇمدۇ ياكى تونىسىمۇ تونىماسقا سالامدۇ بىلگىلى بولمايتى . ئوتتۇردىكى ئازارچىلىق ، بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلار ، دۇنياغا بولغان ئاچكۆزلۈك ئۇلارنىڭ ئوتتۇرسىدىكى قېرىنداشلىق مېھرىنى كۆتۈرۈپ ، ھەر ئىككىسىنىڭ تەبىئىتىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى .

ــ كەلسىلە ، ئۆمەرباي ، ــ دەپ قىمىرلاپ قويىدى باراتباي ، ــ مۇھىم ئىشلىرى بولمىغان بولسىلا ، ئەلۋەتتە بىھۇدە ۋاقىتتا كەلمىگەن بولاتتىلا .

ــ ئانچە مۇھىم دەپ كەتكىلىمۇ بولماس ، ئەمما ، بۇ ئىشنى ئۆزۈمچە مۇھىممىكىن دەپ قارىدىم . مانا بۈگۈن قولۇمغا مەن سەرراپلىق قىلغاندىن بېرى كۆرۈپ باقمىغان بىر تىللا چۈشۈپ قالدى . ئەلۋەتتە سىلىنىڭ نەزەرلىرىدىن ئۆتكۈزمەي باشقا بىراۋغا ساتسام لايىق بولماس ، دەپ ئويلىدىم . شۇڭا بىھۇدە ۋاقىتتا كېلىپ ئاراملىرىنى بۇزۇپ....

ـ تىللا ھەققىدىكى گەپنى ئاڭلاپ باراتباي ياستۇقتىن ئىتتىك باش كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى .

ـ تىللا قېنى ؟ـ دەپ سورىدى ئۇ ئۆمەربايىنىڭ ئەزمىلىك بىلەن قىلىۋاتقان گېپىنى بۆلۈپ .

ـ مانا ، تەقسىر .

ئۆمەرباي تىللا ئورالغان ياغلىقنى ئىككى قوللاپ باراتبايغا سۇندى ۋە باراتباي بۇ تىللاغا قانداق باھا بېرەركىن ، دەپ ئۇنىڭ شاپ بۇرۇتلىرى يېپىپ تۇرغان ئاغزىغا تىكىلدى . باراتبايي ياغلىقنى ئېچىپ ، تىللانى ئالقىنىغا ئاغدۇردى . ئاندىن تىللانى ئۇياق بۇيېقىغا ئۆرۈپ ئوبدان بىر قاردى .

ـ گېپىڭ ھەق ، ئۆمەرباي ، ـ دېدى ئۇ ، ـ ئۆزۈڭمۇ پىشقان سەرراپسەن ، بۇ تىللا ئادەتتىكى تىللالاردىن ئەمەستەك قىلىدۇ .

ـ ئۆزۈممۇ بىر قاراپلا بىلگەن ، ـ دەپ كۆرەڭلەپ كەتتى ئۆمەرباي .

باراتباي مالايىنى ئەۋەتىپ لوپا ئەينىكىنى ئالدۇردى . ئەينەكنى تىللانىڭ ئۈستىگە تۇتتى . قارىغانسىرى باراتبايىنىڭ شاپ بۇرۇتلىرى مىدىرلاپ ، كۆزلىرى يوغىناپ كەتكىلى تۇردى . ئۆمەرباي تىللانىڭ ئۈستىدە نېمە كارامەتلەر كۆرۈنىۋاتىدىكىن دەپ بارغانسىرى باراتبايىنىڭ يېنىغا شىپىقاپ كېلىپ ، ئۇنىڭ مۈرىسىنىڭ ئۈستىدىن قاراشقا باشلىدى .

ـ قارىسىلا ، ـ دېدى باراتباي بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ـ بۇ تىللانىڭ سول بېتىدە چۈشىنىكسىز سىزىقچىلار ، ئوڭ تەرىپىدە ياپىيالىڭاچ بىر گۈزەلنىڭ سۈرىتى تۇرۇپتۇ ، سىلى بۇلارنى كۆرمىدىلە بەلكىم . مانا ماۋۇ ئاجايىپ ئەينەكتە قارىسىلا ئېنىق كۆرىدىلا ... بۇ تىللانى قايسى پادىشاھلىقتا ، قايسى زامانلاردا قۇيۇلغان ؟ بىرنېمە دېمەك تەس . سىلى بۇ تىللانىڭ پارقىراقلىقىدىن نېمىنى چۈشەندىلە ؟...ھە ، بۇ

تىللانىڭ ساپلىقىنى ۋە بۇ تىللا قۇيۇلغاندىن بېرى ھېچقانچە ئادەمنىڭ قولى تەگمەي ، خەزىنىنىڭ ئۆزىدىلا ساقلانغانلىقىنى چۈشەندۈردۇ . بۇ تىللانى سىلى نەدىن ئالدىلا ؟ نىمىشقا بىر تالىنىلا كۆتۈرۈپ كەلدىلە ؟

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئۆمەرباي ئۆپكىسىگە دەم يەتكۈزەلمەي قالدى .

ـ ماڭا شۇ بىر تالىنىلا ئەكىلىپ ساتتى ، ـ دېدى دۇدۇقلاپ .

ـ كىم ساتتى ؟

ـ زەرگەر نۇرىدۇن ھاجى .

ـ ھاي مولازىم !ـ دەپ ۋارقىرىدى باراتباي ،ـ ماڭ ، ھازىرلا پەيتۇننى قېتىپ بېرىپ ، زەرگەر نۇردۇن ھاجىنى تېپىپ كەل!

ـ پار ئات قېتىلغان پەيتۇن باغنىڭ دەرۋازىسىدىن گۈلدۈرلەپ چىقىپ ، شەھەرنىڭ توپىلىق كوچىلىرىنى چاڭغا كۆمۈپ زەرگەرچىلەر كوچىسىغا يېتىپ باردى . نۇردۇن ھاجى بۈگۈن تاپقان تاپاۋىتىگە شۈكرى قىلىپ ، دۇكاننى بالدۇرلا ئېتىپ ئۆيىگە كېلىپ قالغانىدى . باراتباينىڭ ئادەملىرى ھاجىنىڭ ئۆيىنىمۇ تېپىپ باردى . ئۇلار ھاجىنى «نىمە ئىش بولدى ؟ مېنى نەگە سۆرەيسىلەر؟» دېگەنىدەك تەشۋىشلىك سوئاللىرىنى جاۋاپسىز قالدۇرۇپ ، قولتۇقىدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپ ھارۋىغا بېسىپ ، گۈللۈكلەر ئارىسىدىكى شىپاڭغا يېرىم سائەتكە قالماي يەتكۈزۈپ كېلىشتى . بوۋاي ھاسىرىغىنىچە گېلەمدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ ، باراتباينىڭ ئالدىدىكى ئېچىقلىق تۇرغان قولياغلىقتىكى تىللانى كۆرگەندىلا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نىمە سەۋەبتىن كەلتۈرۈلگەنلىكىنى چۈشەندى . « قارغىش تەگكۈر قوڭالتاق بۇ تىللانى ماڭا بەگنىڭ خەزىنىسىدىن ئوغۇرلاپ چىقىپ ساتقان ئىكەندە !» دېگەن دەھشەتلىك بىر گۇمان كۆڭلىدە پەيدا بولۇپ ، چىرايىدىن قان قاچتى .

ـ خوش ، ھاجىم ؟ـ دەپ سورىدى باراتباي ، ـ سىنىڭ قولۇڭغا بۇ تىللا قانداق

چۆشۆپ قالغان ؟

ــ مەن ئۇنى سېتىۋالغانمەن ، ــ دېدى زەرگەر ھالسىز ھالدا .

ــ كىمدىن ، قانداق قىلىپ سېتىۋالدىڭ ؟

ــ بۆگۈن ئەتىگەندە ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بۇيرۇتقان ئالتۇن جابدۇقلارغا پەرداز بېرىپ ئولتۇراتتىم . دۇكىنىمغا سالام بېرىپ بىر ياش يىگىت كىرىپ كەلدى . ئۇستىۋېشى چاڭ ، يىراق بىر يەردىن كەلگەندەك قىلىدۇ . كۆزۈمگە خېلى تونۇشتەك كۆرۈنگەندەك قىلىدۇ . « خوش ، ئوغلۇم ، نېمە گەپ ؟» دېسەم ، « بىساتىمدىكى مۇشۇ بىر تىللانى ئوبدانراق باھا قويۇپ ئېلىپ قالساڭ » دەپ ، مانا مۇشۇ ئالدىلىرىدا تۇرغان تىللانى ماڭا سۇندى . قولۇمغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ بىر ئېسىل تىللا ئىكەنلىكىنى پەملەپ قالدىم . « ئوغلۇم ، سەن بۇ تىللانى نەدىن ئالدىڭ ؟» دەپ سورىدىم . كەمبەغەل ئادەملەر پۇللۇق نەرسىنى ساتىمەن دەپ كۆتۈرۈپ كەلسە ، ئەلۋەتتە نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ سورىغۇلۇق .

ــ شۇنداق ، ناھايىتى توغرا قىلىپسەن ، ــ دەپ ماقۇل بولدى باراتباي ، ــ ھە ، گېپىڭنى داۋام قىل .

ــ شۇنداق قىلىپ مەن ئۇنىڭدىن نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ سورىسام ئۇ :« چۆلدە بىر توغراقلىقتا ئۇخلاپ قېلىپ ئويغانسام ، يېنىمدا بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ . چۆچەكنىڭ ئىچىدە مانا بۇ تىللا تۇرۇپتۇ . خۇدانىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيىسى ئوخشايدۇ ، دەپ ئالدىم ـ دە ، قوينۇمغا سالدىم . مانا ھازىر شۇ تىللا سىزنىڭ قولۇڭىزدا . ھالال ھەق بېرىپ ئېلىپ قال » دېدى . مەن ئۇنى سېتىۋالدىم . بۇ ئېسىل تىللانى بۇزۇپ جابدۇق قىلىۋېتىشكە كۆزۈم قىيماي ، ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنىغا ئاپىرىپ كۆرسەتتىم . ئۆمەرباي ئۆز ئىختىيارى بىلەن ماڭا پايدا بېرىپ سېتىۋالدى . بولغان ئىش مانا مۇشۇ .

ـ يالغان !ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى باراتباي .

ـ خۇدانىڭ نامى بىلەن قەسەم ئىچىمەن ، ـ دەپ نالە قىلدى بىچارە ئۇستا ، ـ مەن پەيغەمبىرىمىز ئاياغ باسقان نۇرغۇن جانلارنى زىيارەت قىلغان مۇسۇلمانمەن . مال دۇنيا ئۈچۈن ئىمانىمنى بۇلغىمايمەن . سىلى مېنى بۇ تىللانى بىرەر ئوغرىنىڭ قولىدىن بىلىپ تۇرۇپ ئەرزىنىغا ئالغان ياكى بىرەر يەردىن ئوغۇرلىۋالغان ، دەپ گۇمان قىلىۋاتىدىلىغۇ دەيمەن ! ؟

ـ يوقسۇ ، ـ دېدى باراتباي ، ـ ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى كاززاپىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى يالغان ! چۆلدە كىم چۆچەككە ئالتۇن سېلىپ ، توغراقنىڭ ئاستىدا ياتقان ئادەمنىڭ يېنىغا قويۇپ قويغۇدەك ؟ ئەگەر شۇنداق ئىش راستىنلا بولىدىغان بولسا ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بازاردا دۇكان ئاچماي ، كېچە كۈندۈز توغراقلىقمۇ توغراقلىق يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ، چۆچەكلەر ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى تېرىۋالامدۇ ؟

ـ چۆل دېگەن بىر تىلسىمات ئالەم ، ـ دەپ غودۇڭشىدى نۇردۇن ھاجى .

ـ گېپىڭ ھەق !ـ دېدى باراتباي ، ـ شۇ قۇملۇقلار ئاستىدا كۆمۈلۈپ ياتقان ئاجايىپ خەزىنىلەر بولۇشى مۇمكىن . ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ساياق قەدىمىي پادىشاھلىقلارنىڭ ياكى ئوغرى قاراقچىلارنىڭ كۆمۈپ قويغان شۇنداق بىر خەزىنىسىگە يولۇقۇپ قالدىمۇ ، قانداق ؟... كىم بىلىدۇ ، ئۇنىڭ ئۆزى بىرەر قاراقچىلارنىڭ شېرىكى بولۇپ ، بۇلاپ كەلگەن ئالتۇنلىرىنى بىر بىرلەپ بازاردا مەخپىي سېتىپ يۈرەمدۇ تېخى !... سەن ئۇنىڭ تەقى تۇرقىنى قانداقراق دېۋىدىڭا ؟

ـ ئۈستىگە ئۆڭكۈپ كەتكەن چاپان كىيگەن ، ئادەتتىكى بىر ئوتۇنچى ياكى مەدىكارلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان ، بۇغداي ئۆڭ يىگىت .

ـ ئۇنىڭ ئېشىكى ياكى مىنىپ كەلگەن ئېتى بارمىدى ؟

ـ شـۇنداق ، بـىـر ئىـشـەك ... سـۇر ئىشەكمكـىـن ئەيتـاۋۇر ، مـەن ئۇ ئىشەكنـىـك تۇمشۇقىنىلا كۆرگەندەك قىلدىم .

ـ خـوش ، بـۇ تـىـللا ھەققـىـدە ھىچكـىـمگە ئوشـۇقچە شـاۋ شـۇۋ قـىلماڭلار ! ــ دىـدى باراتبـاي ئاخـىـردا ، ـ سـەن ئۇسـتا دۇكىـنـىـڭغا بىرىـپ ھىلـىقى سـاياق يەنـە كىلـىـپ قـالغۇدەك بولـسا ، ئاسـتـىلا بـىزگە خـەۋەر قىلىۋەتكـىـن . مـەن ئەتـىراپقا ئادەم چىقىـرىـپ ئۇنى ئىزدىتـىمـەن .

مەپىلـىك ھـارۋا يەنـە تويا چاڭلارنى توزۇتـۇپ زەرگـەر ئۇستـىنى ئۆيـگە ئىلـىـپ ماڭـدى . باراتبايغـا ھىلـىـقى تـىللانى نەچچـە ھەسـسە پايدىسـىغا ساتـىمـەن ، دەپ ئويلـىغان ئۆمەرباي ئۇنى بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، سالپىيىپ ئىتنى مىنىپ قايتتى .

ئوتتۇز ئىككىنچى باب

ئىپتىلمىغان گەپ

زەرگـەر ئۇسـتام ئۆيـگە بىرىـپلا ئاغرىـپ قالـدى . «ماڭـا شـۇ تـىللانى ئەكىلـىـپ سـاتقان ھىلـىـقى بىچارىنـىـك بىشـىـغا ئەمـدى نـىمە كۈنلـەر كىلـەر؟ــ دەپ تـىـللا سـاتقان يىگىتنىـىڭ غىمىـنى يـەيتى ئۇ ، ــ ئازمـاس خـۇدا ، كـىـم بىلـىدۇ ، راستـىنلا بـىرەر خەزىنـىگە ئوغۇرلۇققا تـىگـىـپ ، ماڭـا بولـسا ھىلىقـىدەك ئادەم ئالدايدىـغان گەپلـەرنى توقـۇپ بەرگەنـدۇر . باراتبـاي دىـگەن كـاززاپ ئۇنـى تۇتـۇۋالـىدىغان بولـسا بارلـىق مـال دۇنياسـىـنى تارتـۇۋىلـىـپ ، ئۆزىـنى <ئوغـرى > دەپ زىـنـدانغا تۇتـۇپ بىرىـشى تۇرغـانلا گـەپ . ئۇ چاغـدا مـەن نىمـە بولـىمەن ؟ بەلكـىـم ماڭـىمۇ ئۇلار : ئوغرىنـىـڭ مىلـىـنى

سېتىپ پۇل قىلىپ سىڭدۈرۈپ بەرگەن گۇناھنى ئارتىپ ، مال مۈلۈكۈمنى مۇسادىرە قىلىپ ، ئۆزۈمنى ئىشەككە تەتۈر مىنگۈزۈپ سازايى قىلىشار ... خۇدا ، قىرىغاندا شۇنداق شەرمەندىچىلىككە قېلىشىمدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن . مېنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىم ئۆزۈڭگە ئايان ... نېمىشقا مەن شۇ لەنىتى تىللانى ئېرىتىپلا باشقا بىر نەرسە ياسىۋەتمىدىم ؟ ئۇنىڭدىن ئاجايىپ سىرغىلار ، ئېسىل ئۈزۈكلەر پۈتكەن بولاتتى . مېنى قايسى شەيتان ئازدۇردى -ھە ! نېمىشقا مەن ئۇ تىللانى باشقا ئادەم تېپىلمىغاندەك ئۆمەربايغا ساتقاندۇرمەن ؟ باراتبايغۇ بەگنىڭ شەھەرگە قويغان جاسۇسى ، ئۆمەرباي كىم ؟ نېمە دەپ ئۇ شۇ بىر تال تىللانى باراتباينىڭ ئالدىغا كۆتۈرۈپ باردۇ ؟«.....

ئۆمەربايمۇ ئۆيىگە ناھايىتى ئازابلانغان ھالدا قايتتى . كۆپ پايدا ئالىمەن دەپ ئاپىرىپ ، باراتبايغا بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويغان ھېلىقى تىللانى ئويلىسا ئىچى ئېچىشاتتى . ئۇ زەرگەرگە ساپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ بەرگەندى -دە ! .... ئۇ ئۆيىگە كېلىپلا يۇرىكىنى تۇتۇپ ، ۋاي ۋايلاپ ئۆزىنى كۆرپىگە تاشلىدى . ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇۋاتقان كىچىك خوتۇنىنى قوپاللىق بىلەن قوغلاپ چىقىرىپ خىيالغا پاتتى .

» نۇردۇن ھاجى دىگەن قېرىنىڭ شۇ تىللانى كىمدىن سېتىۋالغانلىقىنى ماڭا ئوبدانراق چۈشەندۈرمىگىنىنى قاراڭلار !ـ دەپ ھەسرەتلىنەتتى ئۇ ، ـ ئۇنداق تۆگمەس خەزىنىگە ئۇچراپ قالغان ياللاڭتۆشنى ئۆزۈملا ئىزدەپ تاپمايتىممۇ !... مەن ئۇنى تۇتۇشقا ئادەم چىقىرىپ ئۈركۈتۈۋەتمەيتتىم ، تىللالارنى ئۇ قاراقچىلاردىن ئالامدۇ ياكى قانداقتۇر بىر ئىت يالىقىغا ئوخشايدىغان پاسكىنا چۆچەكلەرنىڭ ئىچىدىن تېرىۋالامدۇ ياكى بولمىسا پادىشاھلار يوشۇرۇپ قويغان سىرلىق خەزىنىلەردىن ئوغۇرلاپ چىقامدۇ ، ئۇنىڭ بىلەن نىمە كارىم . مەن پەقەت ئۇنىڭ

بىلەن شېرىك بولسام ، شۇ تۆگمەس خەزىنىلەرنىڭ ئورنىنى بىلىۋالسام بولاتتى . ۋاي ئىست ، مانا ئەمدى باراتباينىڭ ئادەملىرى ئۇنى تۇتۇپ كېلىپ قىينايدۇ . ھېلىقى يالاڭتۆش ئالتۇن يۇشۇرۇنغان خەزىنىنى دەپ بەرمەي قۇتۇلالمايدۇ . باراتباي تېخىمۇ بېيىپ كېتىدۇ . ئۇنىڭ چىرايلىق باغلىرى بىلەن خوتۇنلىرىنىڭ سانى يەنە ئاشىدۇ«...

ئويلىغانسىرى ئۆمەرباينىڭ يۈرىكى سانجىپ ئاغرىشقا باشلىدى . شۇ كېچە ئۇ تاۋار يوتقانلار ئۈستىدە ئۇيىاق بۇياققا ئۆرۈلۈپ تۈزۈكرەك ئۇخلىيالمىدى . تۈن ئاسمىنىدا يۇلتۇزلار كۆڭۈللۈك چاراقلىشاتتى . كەچ قالغان كارۋان قوڭغىراقلىرىنىڭ ئاۋازى سۇغا چۈشكەن تاشتىن پەيدا بولغان دولقۇندەك تۈن بوشلۇقىغا تەكشى قىلىپ ئۆچەتتى . قەيەردىندۇر بىر يولۇچى يىراقتىكى يايرىنى ، يارىنىڭ گۈزەل رۇخسارىنى كۈيلەپ ناخشا توۋلايتى . كېچىلىك مەنزىرە شۇنچىلىك گۈزەل ئىدى . تەبىئەت ئۆز تىنىقى بىلەن ھەممىنى پەپىلەپ ئۇيقۇغا ئۈندەيتى . لېكىن ئۆمەرباي ئالتۇن ۋەسۋەسىدە ئۇخلىيالماي ئازابلىناتتى .... تاڭ يورۇشى بىلەنلا ئۇ ئالدىراپ كىيىندى ـ دە ، زەرگەرنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى .

لوقۇلداپ ئاغرىۋاتقان بېشىنى چېكىلىۋالغان نۇردۇن ھاجى ئەمدىلا بامدات نامىزىنى تاماملاپ ، ناشتا قىلماقچى بولۇپ داستىخانغا كەلگەنىدى . بوسۇغىدا ئۆمەرباي پەيدا بولدى . بىر كېچىدىلا باينىڭ ئالمىدەك رەڭ بېرىپ تۇرىدىغان مەڭزىلىرى سولاشقان ، ئۇيقۇسىزلىقتىن كۆزلىرى قىزىرىپ ، كۆزىنىڭ جىيەكلىرى خالتىلىشىپ كەتكەنىدى .

ـ خوش ، قاق سەھەردىلا نېمە دەپ كەلدىلا ، باي !ـ دەپ چېچىلدى زەرگەر ئۇستا ، ـ باراتبايغا جاسۇسلۇق قىلمىسىلىمۇ ، ھەممە نېمىلىرى يېتىپ ئاشىدۇغۇ؟... ئېيتسىلا ، شۇ خىزمەتلىرى ئۈچۈن باراتباي سىلىگە قانچە پۇل تۆلىدى ؟

ـ نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىدىلا ، هاجىم ؟ـ دەپ ياقىسىنى تۇتتى ئۆمەرباي ، ـ خۇداغا شۈكرى ، بىساتىمدىكى مال مۈلكۈم جاهاندارچىلىقىمغا يىتىدۇ . مەن تېخى باشقىلارنى سېتىپ جان باقىدىغان كۈنگە قالغىنىم يوق .

ـ هەي تاڭەي ، مال دۇنياغا هېرىس ئادەملەرنىڭ ۋىجدانىنىڭ خىرەلىشىپ كەتكىنىنى كۆپ كۆرگەنمەن .

ـ بۇ نىمە دېگەنلىرى ؟

ـ بولمىسا سىلى شۇ بىر تال تىللانى كۆتۈرۈپ باراتباينىڭ بۇسۇغىسىدا نېمىگە ئۆمىلەپ يۈرىلا ؟

ـ مېنىڭ سەرراپ ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا ، ـ دېدى ئۆمەرباي زەرگەرنىڭ ئالدىدا باداشقاننى قۇرۇپ ئولتۇرۇپ ، ـ مەن هەرقانداق ئالتۇن كۈمۈشنى ئالىمەن ـ دە ، يەنە بىرىگە ساتىمەن ، خۇددى سىلىمۇ هېلىقى تىللانى ئەكىلىپ ماڭا پايدىسىغا ساتقانغا ئوخشاش!

ـ هەممە سەرراپ ئالتۇن كۈمۈشنى بازاردا ياكى دۇكىنىدا ئولتۇرۇپ ساتسا ، سىلى ئۆيمۇ ئۆي كۆتۈرۈپ ساتىدىكەنلا ـ دە ؟

ـ سىلى ئۇنىڭ ئاجايىپ تىللا ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا .

ـ ئاجايىپ تىللا تاپسىلا باراتبايغا سوۋغا قىلىدىكەنلىدە ؟!

ـ مەن ئۇ كاززاپقا تىللا سوۋغا قىلىمەنمۇ ، ساتقىلى ئاپارغان ،ـ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ئۆمەرباي ، ـ سىلى ئۇنىڭ شۇنداق قەدىمىي زامانلارنىڭ تىللالىرىنى سېتىۋېلىپ ساقلاپ يۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەرسىز بولسىلا كېرەك بەلكىم ... ئۆزلىرى كۆردىلا ، مەندىن ئۇ هېلىقى تىللانى بىكارغىلا تارتىۋالدى . ماڭا ئۇۋال بولۇپ كەتتى . يەنە ئۇ سىلىنى چاقىرىپ كېلىپ ، بۇ تىللانىڭ نەدىن كەلگەنلىكى توغرىسىدىكى مەخپىيەتلىكلەرنىمۇ بىلىۋالدى . ئەمدى ئۇ تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان

هېلىقى يىگىتنى تۇتۇۋالسا ، خەزىنىنىڭ ئورنىنى بىلىۋالىدۇ ـ دە ، ئادەملىرى بىلەن بېرىپ ، بايلىقنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالىدۇ . بۇنىڭغا ئىچلىرى ئېچىشامدۇ ؟ نېمىشقا ئۇ تىللانى ساتقان يىگىت توغرىسىدىكى گەپلەرنى باراتبايغا ئېيتىپ سالدىلا ؟ شۇ گەپلەرنى ماڭا نېمىشقا بۇرۇنراق ئېيتمىدىلا ؟

ـ سىلى مەندىن بۇ توغرۇلۇق سورىمىدىلا ـ دە ! ـ دەپ غودۇردى ئۇستا .

ـ توغرا ، ـ دېدى ئۆمەرباي ، ـ مەن بۇ توغرۇلۇق ئوشۇقچە گەپ سورىمىدىم . بۇنىڭدىن مېنىڭ قانچىلىك توغرا نىيەتلىك ئادەم ئىكەنلىكىمنى پەملىسىلە بولىدۇ . ھازىر بولسىمۇ سىلى ماڭا ئۇ گەپلەرنى تۇلۇقى بىلەن ئېيتىپ بەرسىلە . ئۇ تىللالارنى ئالدى بىلەن ئىككىمىز تاپقان ، تاغارلاپ ئالتۇن تۇرغان خەزىنىلەرمۇ چوقۇم بىزنىڭ بولۇشى كېرەك . بىلدىلىمۇ ، ھۆرمەتلىك ھاجىم شۇڭا ، سىلى ماڭا راست گەپنى قىلسىلا ، زادى ئۇ تىللا نەدىن كەلگەن . ؟

ـ مەن ھەممە گەپنى باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتتىمغۇ ؟ يەتمىگەندەك ، سىلى نىمانداق قاق سەھەردە كېلىپ مېنى سۇئال سوراققا ئېلىۋېرىدىلا ؟

ـ سىلى مېنىڭ مەقسىدىمنى نىمانداق چۈشەنمەيدىغاندىلا ؟ بىز ئۇ خەزىنىلەرنى باراتبايدىن بۇرۇنراق تېپىۋېلىشىمىز كېرەك . قارىسىلا ، سىلىنىڭ بۇ ھويلا ئاراملىرى نېمە دېگەن تار ، نېمە دېگەن كۆرۈمسىز ، بىز ئالتۇنلارنى تاپقاندا مەن ھازىرقى باغلىق قورو جايىمنى سىلىگە بېرىۋېتىمەن . ئۆزۈم تېخىمۇ ئازادە ، ياخشىراقنى ئالىمەن . كۆردىلىمۇ ، ھېلىقى باراتباي دېگەن قىمارۋاز ئوغرى نېمە دېگەن راھەتتە ياشىغان ـ ھە ؟ تېخى شۇنىڭغىمۇ شۈكرى قىلماي ، خەزىنىلەر بار جايغا بىزدىن بۇرۇنراق بېرىپ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماقچى ... سىلىگە يەنە دۇكانلىرىمغا كېلىپ كېتىپ يۈرگەن قىز چوكانلارنىڭ ئەڭ چىرايلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىمەن .

ـ ماڭا چىرايلىق خوتۇنلارنىڭ كېرىكى يوق ، ئۆمەرباي ! ـ دەپ تېرىكتى ئۇستا ، ـ

مەن قېرىدىم ، كۆچتىن قالدىم . هازىر شۇ قېرى مومىيىمۇ ئوشۇقلۇق قىلىۋاتىدۇ .

ـ مانا سىلى مۇقەددەس جايلارنى تاۋاپ قىلغان هۆرمەتلىك هاجىم سىلى . ئاچچىقلىرى كەلمىسۇن ، قوزا ئۆلەمدۇ قويمۇ ، بۇ ياراتقان ئىگەمنىڭ ئىرادىسىدىكى ئىش . مەن بۇنى مۇبادا شۇنداق بولسا دېگەن ئويدا دەۋاتىمەن . ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ كۆزلىرى يۇمۇلغىدەك بولسا ، نەزىر چىراقلىرىنى كاتتا ئۆتكۈزۈپ ، قەبرىلىرى ئۈستىدە چوقۇم ئېگىز گۈمبەزلەرنى ياساش لازىم بولىدۇ . بۇنىڭغىمۇ پۇل كېرەك-دە! ...ئوبدانراق ئويلىنىپ باقسىلا ، يەنە ئۇنتۇپ قالغان ، قېپقالغان گەپلەر باردۇر؟

ئۆمەرباي يوغان گەۋدىسىنى ئالدىغا ئېڭىشتۈرۈپ ئۇستىنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .

ـ قېپقالغان گەپلەر دېدىلىما ؟ ـ دەپ ئېسىگە ئالدى ئۇستا . كاتتا نەزىر چىراغ ، ئېگىز گۈمبەزلەر توغرىسىدىكى گەپلەر ئۇنى خېلىلا ئېرىتكەندى .

ـ هە ، هېلىقى تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان يىگىت ئېيتقان گەپلەردىن ئۇنتۇلۇپ قالغانلىرى بارمۇ ؟ دېمەكچىمەن . سىلى ياشانغان ئادەم ، بىرەر مۇھىم گەپ سۆز ئەسلىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ قالغان بولۇشىمۇ مۇمكىن .

ـ راستىمنى ئېيتسام ، مەن بۇ تىللانىڭ بىزگە بۇنچىلىك ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلىمىغان ئىكەنمەن .

ـ راست ، سىلى بۇنى ئويلىمىدىلا ، مەنچۇ....

ـ توختىسىلا ، توختىسىلا ، ئۆمەرباي !ـ دەپ هاياجانلاندى هاجىم ، ـ شۇ چاغدا هېلىقى يىگىت ئۆزىنىڭ ئىسمىنى چۆل بالىسىمۇ ، ياق ، چۆل ئوغلى دېدىمۇ ، ئەيتاۋۇر شۇنداق غەلىتە بىر نېمە دېگەندەك قىلىۋېدى . ئۆزى تۈزۈك يىگىتتەك كۆرۈندى . هۆرمەت ئۈچۈن مەن ئۇنى دۇكاننىڭ ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتىم . دۇكاننىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئېشىكى تۇرۇپتۇ . ئېشەكنىڭ رەڭگىمۇ ئېسىمدە قالماپتۇ .

ئىشقىلىپ ئاددىيلا بىر ئىشەك . ئۇ ئىشىكىنى مىنىپ ، ماڭغىلى تەرەددۇت قىلغاندا : ئوغلۇم ، شۇنداق تىللاردىن بولسا يەنە ئۇدۇللا مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل . ياخشى باهادا هەق بېرىپ رازى قىلىمەن ، دېدىم . ئۇ : «مۇشۇ تىللانى تېپىۋالغان يەردىكى توغراقلىقتا پىچىقىم بىلەن بىر دۆگىلەك سىزىپ بەلگە قىلىپ قويغانىدىم . يەنە تىللا ئۆچىرتىپ قالسام ، ساڭىلا ئەكىلىپ ساتىمەن ، چوڭ دادا» دېگەنىدى . بۇ گەپلەرنى مەن تۈنۈگۈن باراتبايغا ئېيتتىمۇ ؟ ئېسىمدە يوق.

ــ ئاغىزلىرىغا ناۋات !ــ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ئۆمەرباي ، ــ بۇ گەپلەرنى سىلى باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتمىغانتىلا ، ئەمدى يەنە مەڭگۇ ئەسلىرىدىن چىقىرىۋەتسىلە ، بۇ سىرنى باشقا هېچكىمگە ئېيتقۇچى بولمىسىلا . غولىغا چەمبەر سىزغان توغراقنى ئۆزۈم ئىزدەپ كۆرەي . خۇدا بەختىمىزنى بېرىپ خەزىنىلەرنى تېپىپ قالساملا سىلىنىمۇ ئوبدان رازى قىلىمەن!

شۇنداق دېگىنىچە ئۆمەرباي زەرگەرنىڭ ئۆيىدىن ئوقتەك ئۈچۈپ چىقىپ كەتتى . شۇ كۈندى باشلاپ ئۇنىڭ سەرراپ بازىرىدىكى دۇكىنى ئېچىلمىدى.

ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنىنىمۇ ئاچماي ، نەگىدۇر غايىپ بولغىنىنى ئاڭلاپ باراتباي هەهيران بولدى . « هەممە سىرنىڭ ئاچقۇچى مۇشۇ بىر تال تىللادا » دەپ ئويلايتى باراتباي قولىدىكى تىللانى ئۇيىاق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاراپ . قارىغانسىرى ئۇنىڭدىكى سىزىقلار ، يالاڭاچ ئايالنىڭ سۈرئىتى ئۇنى غەلىتە ئويلارغا سالاتتى . باراتباي :«ئەجەپ هە ! ئۆمەرباي نەگە يوقىلىپ كېتىدۇ ، خەزىنىلەرنى ئۇ ئۆزى يالغۇز ئىزدەپ چىقىپ كەتتىمۇ ياكى نۇردۇن هاجىم ئۇنىڭغا ماڭا ئېيتمىغان بىرەر ئۇچۇرلارنى ئېيتىپ قويدىمۇ ؟...يەنىلا يىپ ئۇچى ئاشۇ قېرى زەرگەردە » دېگەن خۇلاسىگە كەلدى ــ دە ، هارۋىسىنى قېتىشقا بۇيرىدى .

باراتنىڭ پەيتۇنى ئەگىرى بۈگرى ، توپىلىق كوچىلارنى چاڭغا كۆمۈپ ، پاكار تاملار

بىلەن قورشالغان بىر هويلا ئالدىغا كېلىپ توختىدى .

ــ كەلدۇق !ــ دېدى خىزمەتكار .

باراتباي كىرگەندە زەرگەر ئۇستا ئورۇن تۇتۇپ ياتاتتى . هېلىقى تىللا ـ قانداقتۇر خەزىنىلەر هەققىدىكى خىياللار ئۇنىمۇ هالىدىن كەتكۈزگەنىدى .

ــ ئۆمەربايىنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلەمسەن ، زەرگەر ئۇستا ؟ــ دەپ سورىدى باراتباي زەرگەرنىڭ بېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ .

ــ مەن نەدىن بىلەي ، ــ دەپ تېرىكتى هاجىم ، ــ ئۇ كىشى بىر يەرگە ماڭسا مەندىن سورايدىغانغا مەن ئۇنىڭ خوجايىنىمىدىم ياكى مەن كىمنىڭ نەگە بېرىپ نەدە تۇرىۋاتىدىغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرىدىغان بۇ شەھەرنىڭ بېگىمىدىم !< ئەسلىدە ئۇ « بۇ شەھەرنىڭ جاسۇسىمىدىم » دەپ باراتبايغا بىر تەككۈزمەكچىدى ، جۈرئەت قىلالمىدى<.

ــ خاپا بولما ، هاجىم ،ــ دېدى باراتباي ،ــ هېچبولمىغاندا ئۆمەرباي قېشىڭغا كېلىپ ، تىللا هەققىدە يەنە بىر نېمىلەرنى سوراپ سېنى خېلى ئاۋارە قىلغاندۇر ؟

ــ ياق .

ــ سەن مۇنۇ تىللانىڭ ئۇستىدىكى بەلگىلەرگە يەنە بىر نۆۋەت قاراپ باق .

ــ شۇ تىللانى كۆرەرگە كۆزۈم يوق !ــ دەپ قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى ئۇستا .

ـ مېنىڭ دېگىنىم مۇنۇ قىپيالاڭاچ ئايال ، سەن ئۇنى كۆرىۋاتامسەن ؟ ئېهتىمان ، هەممە سىر شۇنىڭدا بولسا كېرەك .

ــ مەن قىپيالاڭاچ ئاياللارنى كۆرۈشكە ئانچە خۇشتار ئەمەسمەن.

بۇ باراتبايىنىڭ خوتۇنبازلىقىغا دارتمىلاپ ئېيتىلغان گەپ بولىدى . باراتباي سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدى.

ــ سەن كۆپ يەرلەرنى ئارلىغان ، كۆپنى كۆرگەن هۆرمەتلىك هاجىم ، بۇ شەهەردە

ھەممىدىن تارىخى ئۇزۇن ئۇستا زەرگەرسەن ، ــ دېدى باراتباي خوشامەت قىلىپ ، ــ مېنىڭ دىمەكچى بولغىنىم ، بۇ يەرگە قىپيالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغانغا قارىغاندا ، بۇ مۇسۇلمانلار پادىشاھى قۇيغان تىللا ئەمەسمىكىن دەيمەن ؟

ــ بەلكىم شۇنداقتۇر .

ـ شۇنداقلىقى شۇنداق ، ئەمىسە بۇ تىللا بۇ يەرگە قانداق يوللار بىلەن كېلىپ قالدى ؟

زەرگەر ئۇستا بۇ تىللا توغرىسىدا ئەتەي باشقىچە بىر ھېكايە توقۇپ باراتبايدىن قۇتۇلماقچى بولدى ـ دە:

ــ مەن قارىمىسامۇ بىلەن ، يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بار مۇنداق تىللا سىرلىق ئارالدىكى خوتۇنلار مەملىكىتىدىنلا چىقىدۇ .ــ دېدى .

ــ خوتۇنلار مەملىكىتى دېدىڭما ؟ــ ھەيران بولدى باراتباي ، ــ ئۇ قانداق مەملىكەت ؟ ئورنى قەيەردە ؟

ــ ئۇ ماڭىمۇ ، سىلىگىمۇ نامەلۇم بىر ئارالدا . شۇ سىرلىق ئارالنىڭ پادىشاھىلا مۇنداق تىللانى تارقىتالايدۇ . ئۇ مەملىكەتتە خوتۇنلاردىن باشقا ئادەم بولمايدۇ . ياش چاغلىرىمدا بۇ گەپلەرنى ئالتۇن سودىگەرلىرىدىن ئىشتكەنمەن ، كېيىن ، مۇقەددەس مەككىگە بارغاندا ، يىراق ئەللەردىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئاغزىدىنمۇ ئاڭلىغاندىم .

ــ ئۇلار ئۇ غەلىتە مەملىكەت توغرىسىدا ساڭا يەنە نېمىلەرنى دىگەن ؟

ــ سودىگەرلەرنىڭ ئېيتىشىچە ، خوتۇنلار مەملىكىنىڭ پادىشاھىغا قاراشلىق بىر تۆپ ئاجايىپ دەرەخ بارمىش . ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى پۈتۈنلەي مانا شۇنداق تىللادىن بولىدىكەن . كېرەك بولغاندا شاھنىڭ خىزمەتچىلىرى ھېلىقى دەرەخنى ئىرغىتىپ ، خۇددى بىز ئۆرۈكلەر پىشقاندا ئىرغىتىپ ، يەرگە چۈشكەن ساپسېرىق ئۆرۈكلەرنى

تېرىۋالغاندەكلا ئالتۇنلارنى تېرىۋالىدىكەن . ئاندىن ئايال پادىشاھ ئۇنىڭغا مانا مۇشۇنداق چۈشىنىكسىز قاپارتما بەلگىلەرنى بېسىپ ، پۇل قىلىپ تارقىتىپ بېرىدىكەن .

ــ خۇدايا تۇۋا ! ــ دەۋەتتى باراتباي . خوتۇنلار مەملىكىتى توغرىسىدىكى سۆزلەر باراتباينىڭ ھەۋىسىنى تېخىمۇ قوزغاپ ، ئۇنى شېرىن خىياللارغا سېلىپ قويدى . پۈتۈن خەلقى خوتۇنلاردىنلا بولغان مۇنداق مەملىكەتتە ئېھتىمال ئاجايىپ نازىنلار تولۇپ تېشىپ ، ئەرگە تەشنا بولۇپ زېرىكىپ تۇرۇۋشىدىغاندۇر .؟ دەپ ئويلىدى ئۇ ،

ــ ئەگەر سەن ئېيتقان ئۇ ئارالدا ئەرلەر بولمىسا ، ئۇلار قانداق كۆپىيىدۇ ؟ــ دەپ ئۆز گۇمانىنى ئېيتتى باراتباي ، ــ بەلكىم ئۇلارغا ئوخشاش ماڭا ئوخشاش كېلىشكەن ، ئېگىز ، شاپ بۇرۇتلار لازىم بولۇپ تۇرىدىغاندۇر ؟

ــ ئۇلارغا سىلىگە ئوخشاش ئايغىرلارنىڭ كېرىكى يوق ، ــ دېدى زەرگەر.

ــ نېمىشقا ؟

ــ ئۇ يەردە خاسىيەتلىك بىر بۇلاق بارمىش . خوتۇنلار شۇ بۇلاق سۈيىدە يۇيۇنسىلا ھامىلدار بولۇپ قالىدىكەن . تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ ھەممىسى قىز بولىدىكەن . ئۇ يەردىكى خوتۇنلار ئەر دىگەننىڭ نېمىلىكىنى ، ئۇنىڭ نېمىگە لازىم بولىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيدىكەن . كىمكى تاسادىبەن ئوغۇل تۇغۇپ قويسا ، غەلىتە بىر نېمىنى تۇغۇپ قويغان سانىلىپ ئارالدىن قوغلىنىدىكەن .

ــ مۆجىزىلىك ئالەم ! ــ دەپ ياقىسىنى تۇتتى باراتباي ۋە ئۇ خوتۇنلار مەملىكىتىگە بىر ئامال قىلىپ يوشۇرۇنچە بېرىپ بېقىش خىيالىدىن دەرھاللا ۋاز كەچتى . چۈنكى ئۇ ئۆزىمۇ شۇ كۈنلەردە خوتۇنلىرىغا ئۆلگۈرەلمەي ۋە خوتۇنلىرى ئارىسىدىكى ماجىرالارنى كېلىشتۈرەلمەي خېلى جاپالارنى تارتىۋاتاتتى . كوچا كوچىلىرى خوتۇنلار بىلەن تولغان مەملىكەتكە بېرىش دىگەنلىك ، ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ

بىرىش دېگەن گەپتە ! ... ئەمما ، ئۇ مەملىكەتنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرىخى بولىدىغان دەرەخ ئىكەن....

— ئەگەر سەن ئېيتقاندەك ، خوتۇنلار مەملىكىتى دېگەن نېمە راستىنلا بار بولسا ، — دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى باراتباي ، — دۇنيادىكى شۇنچە قۇدرەتلىك پادىشاھلىقلار نېمىشقا ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرەخلىرىنى تارتىۋالمايدۇ ؟

زەرگەر باراتباينىڭ بالىلارچە سوئالىغا كۈلۈپ قويدى .

— بۇ سىرلىق ئارالغا يېتىپ بارماق ئۈچۈن نۇرغۇن بەدەل تۆلىمەككە توغرا كېلىدۇ ، — دەپ چۈشەندۈردى زەرگەر ، — مۇبادا ، بىرەر كۈچلۈك پادىشاھلىق خوتۇنلار مەملىكىتىگە بېسىپ كىرىپ ، ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىپ يېڭىلىپ قالسا قاتتىق شەرمەندە بولىدۇ ، يېڭىۋالسا ھېچ بىر شەرەپ قازىنالمايدۇ . خۇددى سىلى بىلەن مېنىڭ خوتۇنلىرىمىزنى ئۇرۇپ دۇمبالىغىنىمىز بىزگە ھېچ قانداق شەرەپ كەلتۈرمىگەندەكلا بىر ئىش .

— ئۇنداقتا ، سەن دېگەن ھېلىقى سىرلىق ئارالغا ھېچكىم بارالمايدىغان بولسا ،سەن خوتۇنلار مەملىكىتىنىڭ دەپ ھۆكۈم قىلغان بۇ بىر دانە تىللا قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدى ؟

— دۇنيادا — دېدى نۇردۇن ھاجىم ، — سودىگەر دېگەن خەقلەرنىڭمۇ بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا . بۇ خەقنى خۇدا ياراتقان شەيتانلاردىن قالسىلا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان شەيتان دېيىشمۇ بولىدۇ ياكى ئۇلار ئادەم بىلەن شەيتاننىڭ ئارىلاشمىسىدىن تۆرەلگەن بىرنېمىلەر بولۇشىمۇ مۇمكىن . دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئايىغى تەگمەيدىغان يەر بولمايدۇ . ھېلىقى ئارالغىمۇ ئەنە شۇلار يېتىپ بارالايدۇ . ئاڭلىشىمچە ، سودىگەرلەر يەلكەنلىك كېمىلەرگە تاۋار دۇردۇن ، ئۈنچە مەرۋايىت

دېگەندەك خوتۇنلارغا لازىملىق مال پۇچەكلەرنى قاچىلاپ ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ، هېلىقى ئارالغا يېتىپ بارىدىكەن ، ئارالنىڭ سۇغا يېقىن يېرىدە بىر ئوچۇقچىلىق مەيدان بار ئىكەن . سودىگەرلەر ماللىرىنى ئەنە شۇ ئوچۇقچىلىققا قويۇپ ، كېمىلەرگە چىقىپ بىر كۈن كۈتىدىكەن . ئەتىسى بارسا ئاپارغان ماللىرىنىڭ غايىپ بولغانلىقىنى ، ئۇنىڭ ئورنىغا پارقىراپ تۇرغان ئالتۇنلارنى قويۇپ قويغانلىقىنى كۆرىدىكەن . ئۇ يەردە ئەرلەرمۇ ئاياللارنى كۆرەلمەيدىكەن . ئاياللارمۇ ئەرلەرگە كۆرۈنمەيدىكەن . مۇنداق ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى بىر بىرىگە كۆرۈنمەي قىلىدىغان سودىنى سودىگەرلەر « جىن سودىسى » دەيدىكەن ....، ئەمدى ، ماۋۇ تىللانىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى سورىسىلا ، ئۇنى بۇيەرگە ئۆزلىرى كۆتۈرۈپ كەلدىلە.

ــ ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ؟ بۇ تىللانى سەن ئۆمەربايغا ساتقان ، ئۆمەرباي مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ بارغان .

ــ هە ، بۇ گەپنى سىلىگە نەچچە رەت ئېيتتىم ، ماڭا بولسا بۇ تىللانى بىرچۆل كىشىسى ئەكىلىپ ساتقان .

ــ دىمەكچىمەنكى ، شۇ چۆل كىشىسى بۇ ئاجايىپ تىللانى قانداق قولغا چۈشۈرۈپ قالدى ؟ سېنىڭ ئېيتقىنىڭچە بولغاندا ، ئۇ هېچقاچان دېڭىزلارنى كېزىپ خوتۇنلار مەملىكىتىگە بارغان سودىگەر ئەمەس ـ دە ! ؟

ــ يوقسۇ ، ئۇ ئۇنداق بىر سودىگەرلەرگىمۇ ئوخشىمايدۇ . ئېهتىمال ئۇ ئۆزى سودىگەر بولمىغان بىلەن ، قاچاندۇر بىر چاغلاردا شۇ تەرەپكە بارغان بىرەر چوڭ سودىگەرلەرنىڭ بىر نېمىسىنىڭ بىر نېمىسىدۇر ياكى ئۇ شۇنداق بىر سودىگەرلەر كۆمۈپ قويغان خەزىنىنى ئۇچرىتىپ قالغاندۇر....

ــ هەببەللى ! ــ دېدى باراتباي ، ــ ئەمدىلىكتە ئەقلىڭگە كەلدىڭ ، ئۇستا ، ئۇ

چوقۇم شۇنداق خەزىنىلەرنىڭ بىرىنى ئۇچرىتىپ قالغان .

ــ ماشۇ ئۇ خەزىنىلەر توغرىسىدا بىرنېمە دېمىگەنىدى .

ــ ئەلۋەتتە ئۇ ئېيتمايدۇ ــ دە !

ــ ماشۇ ئۇ غولىغا دۈگىلەك بەلگە سىلىنغان بىر توغراقنىڭ يېنىدا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى ، ئويغىنىپ قارىسا ، يېنىدا بۇ بىرتال تىللانىڭ تۇرغانلىقىنى ئېيتقان ، بۇ گەپلەرنى مەن سىلىگە ئۆتكەندىمۇ دېدىم .

ــ نېمە دېدىڭ ؟!ــ دەپ سەكرەپ كەتتى باراتباي ،ــ ياق ، ئۇستا ، ئۆتكەندە سەن غولىغا دۈگىلەك بەلگە سىلىنغان توغراق توغرىسىدا ماشۇ ھېچنىمە دېمىگەنىدىڭ . ئەمدى بۇ گەپلىرىڭ تولۇقراق بولدى .

نۇردۇن ھاجىم ئاغزىنى ئۆمەللەپ يەنە بىر نېمە دېگۈچە ، باراتباي ئالدىراپ ئۆيدىن چىقتى ــ دە ، مەپىسىگە قاراپ ماڭدى .

ئوتتۇز ئۈچىنچى باب

سىرلىق چۆچەك

ئۆمەرباينىڭ چۆل يولىدا ئېشەكلىك يۈرگىنىگە بىر نەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ ئۇستىدىكى خۇرجۇنىنىڭ كۆزىدە ئۇزۇق تولۇق ، بىر كۆزىدە تولۇمدا سۇ بار ئىدى . ئېشەكنىڭ ئۇستىدە يەنە ئۆزىمۇ ئولتۇرۇۋالغاچقا ، ئۇستىدىكى يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن بىچارە ئېشەكنىڭ بېلى ئېگىلىپ ، قۇملۇقتا پىتىقلاپ ئارانلا قەدەم ئالاتتى . قۇياشنىڭ ئوتلۇق تەپتى ، قىززىق قۇملۇقلاردىن ئۇرۇلۇۋاتقان

ئىسسىق شامال باينى چىلىق چىلىق تەرگە چۆمۈلدۈرەتتى . يول ماڭماقنىڭ زۇلۇمىدىن ۋايساپ ئۇ ئېشەك بىلەن تەڭ ئېغىر پۇشۇلدايتى . يول ئۈستىدە بىرەر تۈپ دەل دەرەخ ياكى ئەسكى تاملىقنىڭ سايىسى ئۇچراپ قالسىلا ئاللا تووۋا سالغىنىچە ئېشەكنى شۇ تەرەپكە تارتاتتى .

« تۇفى!ــ دەپ لەنەت ئوقۇيتى ئۇ بەزىدە قۇياشقا قاراپ ،ــ ئاناڭنىڭ ھەققى باردەك مېنىڭ بېشىمدىن نېرى كەتمەيسىنا«!

شۇ تەرىقىدە قانچىلىك يول يۈرگىنىنى ئۆمەرباي ساناپ ئېزىپمۇ قالدى . ھېلىقى زەرگەر ئۇستا دېگەن توغراق بولسا تېخى كۆرۈنمەيتى .

« بەلكىم ، ھېلىقى تىللا ساتقان يالاڭ ئاياغ زەرگەرنى ئالدىغاندۇر ، ــ دەپ پاراڭلىشاتتى ئۆمەرباي ئۆزى بىلەن ئۆزى ، ــ شۇنچە كەڭ چۆللۈكتە دۆڭلەك بەلگىسى بار توغراقنى ئىزدەش سامانلىقتا يىڭنە ئىزدىگەندەكلا گەپ ئەمەسمۇ ؟ ياكى مەن ھېلىقى توغراق كۈنپېتىشتا بولسا ، كۈنچىقىشقا قاراپ كېتىۋاتقاندىمەن ...«

لېكىن ، تۆگىمەس بايلىقلار يوشۇرۇنغان خەزىنىنى تېپىش ۋەسۋەسىسى يەنە ئۇنى تېنچ قويمايتى . ئۇ ئازراقلا سايىداپ ، يەنە كېلەڭسىز گەۋدىسىنى ئېشەككە ئارتىپ ئالغا ئىلگىرلەيتى .

بىر كۈنى ، ئۇ ئۇزاق يول يۈرۈپ ، ۋاقىت چۈشتىن قايرىلغاندا يېڭى بىر توغراقلىققا يېتىپ كەلدى ـ دە ، ئېشەكتىن چۈشۈپ ، ھېچنىمىگە قارىماي ، ۋايۋايلىغىنىچە بېرىپ ئۆزىنى توغراق سايىسىگە تاشلىۋەتتى . شۇ ھالەتتە ئۇ بىر سائەت ، ئىككى سائەت ۋە بەلكىم ئۈچ سائەتچە ياتتى . ئۇيقۇغا ئوبدان قېنىپ كۆزىنى ئېچىپ ھەيران بولدى . خۇددى شۇ يەردە ـ ئۆزى سايىداپ ياتقان توغراقنىڭ غولىدا بىر دۆڭلەك بەلگە تۇراتتى .

ئۆمەرباي كۈتۈلمىگەن چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى . ئورنىدىن تۇرۇپلا ئۆزى ياتقان ھېلىقى يەردە تۇرغان ياغاچ چۆچەكنى كۆردى . چۆچەكنىڭ ئىچىدەساپسېرىق بىر مېتال پارقىراپ تۇراتتى . جىددىيلىشىپ كەتكەن ئۆمەرباي تىزلىرى تىترەپ ، دىمى سىقىلىپ ئولتۇرۇپ قالدى ۋە ھالسىز قوللىرىنى چۆچەككە سۇنۇپ ، چۆچەك ئىچىدىكى تىللانى ئالدى . بۇ تىللا ھېلىقى قېرى زەرگەرگە ياش بىر يىگىت ئەكىلىپ ساتقان تىللاغا ئوخشامدۇ يوق ؟ ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە قانداق بەلگىلەر بار ئۆمەرباي تۈزۈكرەك سەپسېلىشقىمۇ ئۈلگۈرمىدى . ھەيرانلىقتا ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى . چۈنكى ياغاچ چۆچەك ئىچىدە ئوخشاشلا يەنە بىر تال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . ئىككىنچى تىللانى ئېلىۋىدى ، چۆچەك ئىچىدە ئۈچىنچى بىر تىللا پەيدا بولدى .

ئۆمەرباي تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتى . ئۇ چۆچەككە يېقىنراق سۈرۈلۈپ تىللالارنى ئىككى قوللاپ ئېلىشقا باشلىدى . چۆچەكنىڭ ئىچىدىن بىر تىللانى ئېلىش بىلەنلا يەنە بىرى پەيدا بولۇپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئوچۇملىرى تولۇپ ، ئالتۇنلار يەرگە تۆكۈلۈشكە باشلىدى . باي ئاچكۆزلۈك بىلەن تىللالارنى يانچۇقلىرىغا قويۇنلىرىغا سالاتتى .بىردەمدىلا ئۇ ئېغىرلىشىپ ئورنىدىن تۇرالماي قالدى . چۆچەكتىكى كىشىنىڭ ئەقلىنى ئازدۇرىدىغان ئالتۇنلار بولسا تۆگەپ قالدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۆمەرباي بىردەم ئويلىنىپ ، ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن ، قاچىلارنىمۇ سۆرەپ چۈشتى ـ دە ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ھەممە نېمىنى تۆكۈپ تاشلاپ ، چېچىلىپ ياتقان تىللالارنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن خۇرجۇنغا تىقىشقا باشلىدى . ئاخىردا ئۇ ئىشتان چاپان ھەممە نېمىسىنى سېلىپ تاشلاپ قىپيالىڭاچ بولۇپ قالدى . كىيىملىرىنىڭ يەڭ پۇچقاقلىرىنى بوغۇپ ئالدىراشلىق بىلەن ئالتۇن قاچىلايتى باي . « ناھايىتى مەن شەھەرگە كۈندۈزى ئەمەس ،

كېچىسى كىرەرمەن ، ــ دەپ ئويلايتى ئۇ ، ــ بىر تال تىللاغا مۇنداق ئەسكى كىيىملەردىن نەچچە قۇر سېتىۋالغىلى بولىدۇ . مۇنداق تىللالارنى تاغارلاپ ئۇسۇۋالىدىغان پۇرسەت كۆندە كېلەمدۇ ؟«...

ئۆمەرباي چۆچەك ئىچىدىكى تۆگمەس تىللالار بىلەن قاراڭغۇ چۈشكىچە ھەپىلەشتى . ئاندىن پۈشۈلداپ يۈرۈپ ئالتۇنلاردى ئېشەككە ئارتتى . يۆكنىڭ ئېغىرلىقىدىن ئېشەكنىڭ بېلى شۇنچىلىك ئېگىلىپ كەتتىكى ، ئۆمەرباي ئۇنىڭغا مىنمەسلىككە ئۆزىمۇ رازى بولدى .

» تېز ماڭ ، ئېشىكىم !ــ دەپ ئېشىكىنى ئالدىراتاتتى ئۇ ، ــ شەھەرگە چاقىقانراق يېتەيلى ، تېخى ئىككىمىزنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى جىق . بۇ ئالتۇنلارنى تۆكۈۋېتىپ كېلىپلا يەنە ئالىمىز ، بەلكىم ئىككىنچى قېتىمدا مەن ئۇن يىگىرمە ئېشەك بىلەن كېلەرمەن ، ئەمما ، ھەممە ئېشەكنىڭ ئالدىدا سەن ئۆزۈڭ ماڭىسەن ...قارا، مەن نېمىشقا ئىككىلا خوتۇن ئالغۇدەكمەن ؟ سەن چېغىڭدا ئالدىڭغا كەلگەن ھەر قانداق ياخشى چىشى بۇرادىرىڭدىن قايتمايسەنغۇ ؟...لېكىن مەن ئېشەك ئەمەس ـدە ! شۇڭا قائىدىلىك ئىش قىلمىسام بولمايدۇ . ئەلۋەتتە نىكاھلىق خوتۇنۇم تۆتتىن ئاشماسلىقى كېرەك . مەخپىي خوتۇنلىرىمنىڭ سانىنى بولسا ھېچكىمگە ئېيتمايمەن . ئۇلار ئون ، يىگىرمە ، يۈز بولسىمۇ بولىۋېرىدۇ . مەنمۇ باراتباي دېگەن ئوغرىدەك بىر قانچە يەردە كاتتا ئۆي ئىمارەت، باغلارنى قىلىمەن . ھەربىر باغدا ئونلاپ خوتۇنۇم تۇرىدۇ . بۇ خوتۇنلار مېنى بىر بىرىدىن قىزغىنىپ شۇنداق قىلىقلارنى قىلىپ كېتىدۇكى ، قىززىقچىلىقنى شۇ چاغدا كۆرىسەن ... سەن قاراپ تۇر ، ئۇچاغدا شەھەرنىڭ پۈتۈن سەرراپلىرى مېنىڭ ئايىغىمغا كېلىپ يىقىلىپ ئالتۇن تىلىشىدۇ . ھېلىقى يوغانچى باراتنى مەن ھەر كېچىسى ئايىغىمغا ئۆملەپ كېلىپ ئۆتۈكۈمنى تارتىدىغان ئىشقا قويىمەن«...

ئۆمەرباي ئۆزىنىڭ شۇنداق شېرىن خىياللىرى بىلەن قىپيالاڭاچ كېتىپ بارغانلىقىنى پەتتۇنلەي ئۇنتۇپ قالغانىدى .

ئۆمەرباي كېتىپ ، ئەتىسىلا ھېلىقى توغراقلىقتا باراتباي يېتىپ كەلدى . ئۇ قاۋۇل بىر قېچىرنى مىنىپ ، ئوزۇق تۈلۈكىنى يېتەرلىك ئېلىپ يولغا چىققانىدى . بەلگە سېلىنغان توغراقلىقنى ئۇ قىينالمايلا تېپىۋالدى . ھەيران قالارلىقى ، ئۆمەرباينىڭ قايسى يوللارنى ئايلىنىپ شۇنچە ئۇزاق مېڭىپ كەتكەنلىكى نامەلۇم ، بۇ توغراقلىق شەھەردىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە ئېگىز قۇم دۆۋىلىرىنىڭ ئارقىسىدا يوشۇرنۇپ تۇراتتى .

باراتباي غولىغا دۈگىلەك چەمبەر ئويۇلغان قېرى توغراقنى كۆرۈپ ، دەرھال قېچىرنىڭ بېشىنى تارتتى . « زەرگەر ئۇستا ئېيتقان توغراق مۇشۇمىدۇر، ئەمەسمىدۇر ، ئۇنداقتا بۇ يېقىنلا بىر يەردە بولۇپ قالدىغۇ؟» ـ دەپ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى ، ـ« ئوتتۇنچى دىگەن خەق پالتىسى بىلەن مۇنداق توغراقلارغا خىيالىغا كەلگەن نىمىلەرنى ئۇيۇپ قويۇۋېرىدۇ ـ دە!» ھەر نىمە بولسا ئۇ بۇيەردە بىردەم توختاپ ، ئارام ئېلىۋېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق تاپتى . باراتباي قېچىردىن چۈشۈپ ، قېچىرنىڭ ئالدىغا يەم قويدى . ئاندىن قېچىر ئۈستىدىكى چاقچانغىنە گىلەمنى سۆرەپ چۈشۈپ ، ھېلىقى توغراقنىڭ يېنىغا سالدى ـ دە ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇيقىغا كەتتى .

باراتباي ئويغانغاندا كۈن كەچ كىرەيلا دەپ قالغانىدى . ئۇ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى . ئاستىغا سالغان گىلەمنى ئېلىپ قاقتى ـ دە ، تېڭىرقاپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ھېلىلا گىلەمنى سېلىپ ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك ۋە چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىرتال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . « توغرا ئىكەن ، توغرا ئىكەن !ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇ ، ـ زەرگەر ئۇستىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى توغرا ئىكەن !» باراتباي تىللانى

قولىغا ئېلىپ ، ئۇ ياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاردى. بۇ دەل ھېلىقى ئۆمەرباي يىپەك ياغلىقتا تۆگۈپ كۆتۈرۈپ كەلگەن تىللانىڭ نەق ئۆزى ئىدى .

» بۇ بىر تال تىللا بۇ يەرگە كىمنىڭ يانچۇقىدىن چۈشۈپ قالدى ؟ بۇ تىللالار ساقلىنىۋاتقان خەزىنىنىڭ ئۆزى«...

باراتباي « خەزىنىنىڭ ئۆزى نەدە ؟» دېمەكچىدى . ئۇنىڭ تىللىرى تۇتۇلۇپ قالدى . ئۇ چۆچەك ئىچىدە تۇرغان يەنە بىر تىللانى كۆرۈپ قالغانىدى . باراتباي ئېڭىشىپ ئۇ تىللانىمۇ ئېلىۋىدى ، چۆچەكنىڭ ئىچىدە ئۈچىنچى بىرتىللا پەيدا بولدى . شۇ تەرىقىدە تۆتىنچى ، بەشىنچى ، ئونىنچى ...، يۈزىنچى تىللالارمۇ ئارقىدىن چىققىلى تۇردى . باراتبايمۇ خۇرجۇن تاغار ، ئىشتان كۆڭلەك ، ھەتتا ئۆتۈكلىرىنىڭ قونچىنىمۇ ئالتۇنغا تولدۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ قىپيالاڭاچ بولۇپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى . لېكىن چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللا تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى . باراتباي ھالىدىن كېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى -دە ، يەنە چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . « نېمىشقا مەن شۇ چۆچەكنىڭ ئۆزىنىلا ئەكەتمەيمەن !؟» دېگەن پىكىر ئۇنىڭ كاللىسىغا كەلگەندى .

» توغرا ، مەن بۇ چۆچەكنى ئەكىتىشىم كېرەك ، ـ دەيتتى باراتباي ، ـ بولمىسا ، بۇ يەردىن ئۆتكەن ھەر بىر يولۇچى مۇنداق تۈگىمەس تىللا چىقىدىغان چۆچەكنىڭ ئىچىدىن تىللالارنى خالىغانچە ئېلىۋېرىدىغان بولسا ، بازاردا ئالتۇننى پۇلغا ئالامدۇ ؟... بۇ چۆچەكنى ئۆيگە ئاپىرىپ يوشۇرۇپ قويىمەن ، كېرەك بولغاندا ، ئىشىك دېرىزىلەرنى دۇملەپ ، خاتىرجەم ئولتۇرۇپ ئۇنىڭدىن چىققان ئالتۇنلارنى تاغارغا قاچىلاۋېرىمەن «!

ئەمدى باراتباي چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللاغا نەزەر كۆزىنىمۇ سالمىدى . قولىنى سونۇپ چۆچەكنىڭ ئۆزىنى تارتتى . چۆچەك قولىغا چىقىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇ

ئىككى قوللاپ تارتتى . يارەببىم ! بۇ كىچىككىنە چۆچەكنى ئۇ قانچە قىلىپمۇ مىدىرلىتالمىدى . خۇددى ئۇ ئاشۇ قۇملارغا يىلتىز تارتىپ كەتكەندەك مۇستەھكەم تۇراتتى . باراتباي ئاچچىقىدا چۆچەكنى بىرنى تەپتى ـ دە ، ئۆزى « ۋايجان!» دېگىنىچە پۇتىنى تۇتۇپ پىرقىراپ كەتتى . ئۇ ياغاچ چۆچەكنى ئەمەس تاشنى تەپكەندەك بولغانىدى.

باراتباي يەرگە دۈم بولۇپ چۆچەكنىڭ ئاستىدىكى قۇملارنى تارتىپ ، ئۇنى كولاپ چىقىرىۋالماقچى بولدى . ئۇنىڭ بۇ ئاۋارىچىلىكىمۇ ئۇنۇم بەرمىدى . قۇمنى قانچە كولىغانسېرى چۆچەكمۇ تەڭ تۆۋەنلەپ كېتەتتى . چۆچەكنى كۆمۈۋەتمەكچى بولۇپ قۇمنى ئۇنىڭ ئۇستىگە تارتسا چۆچەكمۇ تەڭ ئۆرلەپ قۇمنىڭ ئۇستىگە چىقىپ قالاتتى .

ھېچ ئامال قىلالمىغان باراتباي ھېرىپ ئۆلەي دېدى . چۆل قاراڭغۇلۇشۇپ كەچ كىرمەكتە ئىدى . باراتباي چۆچەكنى ئەكىتىشكە كۆزى يەتمىدى ـ دە ، ئالغان ئالتۇنلىرىنى قېچىرغا ئارتىپ يولىغا راۋان بولدى .

» بۇ ئالتۇنلارنى ئۆيگە ئاپىرىۋېتىپلا يەنە كېلىمەن ، ـ دەپ ئويلايتى باراتباي يولدا كېتىۋېتىپ ، ـ ئۆيلىرىمنى ، ئامبارلىرىمنى تىللاغا تولدۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، شۇ لەنىتى چۆچەكنىڭ ئۆزىنى ئوت قويۇپ ئۆرتەپ كۆزدىن يوق قىلىمەن .... ئاندىن مېنىڭ يۈزلەپ خوتۇنلۇرۇپ ، مىڭلاپ چاكارلىرىم بولىدۇ . خالىسام شەھەرنىڭ ئۆزىنى سېتىۋېلىپ شەھەر بېگىنى كۆتىگە تېپىپ قوغلايمەن . ئۇنىڭ خىزمىتىدىكى خوتۇنلارنىڭ چىرايلىقلىرىنى تاللىۋېلىپ ، قالغانلىرىنى ئۆتۈكۈمنى تارتىپ ، پايتىمىلىرىمنى يۇيىدىغان ئىشقا سالىمەن ... ئۇ چاغدا مەن شەھەرنى شۇنداق قاتتىق باشقۇرىمەنكى ، شەھەر مۆتىۋەرلىرىنىڭ ھەممىسى ئالدىمدا ئۆمىلەپ يۈرىشىدىغان بولىدۇ.«....

ئەتىسى شەھەرگە بىرىنچى بولۇپ ئۆمەرباي يېتىپ كەلدى . كۆپكۆندۆزدە ، قىپيالاڭاچ هالدا شەھەر دەرۋازىسىدىن ئېشكىنى ھەيدەپ كىرىپ كېلىۋاتقان بۇ ئادەمنى كۆرۈپ دەرۋازىۋەنلەرمۇ قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى . كوچىدىكى خوتۇنلار چىرقىراشقىنىچە ئاللا توۋاسىلىپ ئۆيلىرىگە قېچىشتى . نىمە قىقاس چوقان ئىكەنلىكىنى بىلمەي دۇكانلىرىدىن يۈگۈرۈپ چىققان كاسىپلار ، سودىگەرلەر بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ كۈلۈپ دومىلاپ كېتىشتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى:

ـ ھوي ، بۇ ھېلىقى سەرراپ ئۆمەرباي ئەمەسمۇ ؟ ـ دېيىشىپ ھەيران بولاتتى . بەزىلىرى:

ـ بۇ ئادەم بىر نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا بىر ئوبدان دۇكان ئېچىپ ئولتۇراتتىغۇ ؟ ـ دېيىشەتتى . يەنە بەزىلىرى:

ـ توۋادەڭلار ، خالايىق ، توۋادەڭلار !ـ دەپ ياقىسىنى تۇتاتتى .

بۇ قىززىقچىلىق تېخى بېسىلماي تۇرۇپلا ئارقىسىدىن باراتبايمۇ يېتىپ كەلدى . بۇ ئېگىز ، شادىپاچاق ، شاپ بۇرۇت ئادەمنىڭ يالاڭاچ تۇرغاندىكى ھالىتى تېخىمۇ كۈلكۈلۈك ئىدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەردە قالايمىقانچىلىق باشلىنىپ كەتتى . كىملەردۇر ئىسقىرتاتتى ، ئۇششاق باللار يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ئىككى يالاڭاچ بايغا چالما ئېتىشاتتى ، كىملەردۇر كۈلكىسىنى باسالماي قورسىقىنى تۇتقىنىچە دومىلايتى .

ـ ھاي خالايىق ، خالايىق دەۋاتىمەن !ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۆمەرباي ، ـ سىلەر مېنى زاڭلىق قىلغىنىڭلارغا كېيىن پۇشايمان قىلىسىلەر ، قاراپ تۇرۇڭلار ، ئاز كۈندىن كېيىن شەھەرنىڭ ھەممە بايلىرى ئايىغىمدا ئۆمىلەيدۇ....

ـ راست ، سىلەر نېمىگە كۈلىسىلەر ! ؟ـ دەپ ۋارقىرىدى باراتبايمۇ ، ـ مېنىڭ كىملىكىمنى تونىمايۋاتامسىلەر ؟ مەن كەلگۈسىدىكى شەھەرنىڭ بېگى بولىمەن . بەلكىم كېيىن پادىشاھمۇ بولارمەن . شۇچاغدا ھەي مەينەت تۆمۈرچى ، يۇندىخور

زاسۇيپەز ، سەت ھجايغاق ساتراش ...ھە ، قېرى مەزن سەنمۇ بار ، ھەممڭنى بر برلەپ دارغا ئاسمەن....!

ئۆمەرباي بر بردن قېلشماي ۋارقراپ ، ئەترابتكلەرگە ھەيۋە قلغلى تۇردى . ئۆزلرنك يالاڭاچ ئكەنلكنى بولسا ئۇلارنڭ خيالغمۇ كرپ چقمايتى .

- ماۋۇ ئېشكمنك ئۇستدكى نېمە بلەمسلەر ؟- دېدى ئۆمەرباي ، - ئېشەكنڭ ئۇستدكى بەلكم ئۇستدكلرى بلەن شۇ ئېشەكنڭ ئۆزمۇ ھەممسى ئالتۇن . ئاڭلاۋاتامسلەر ؟ ھەممسلا قەدمى پادشاھلقلار زامانسدا قۇيۇلغان ساپ ئالتۇن!

- سېنڭ ئېشكڭنڭ ئۇستدكى ئالتۇن بولسا ، مېنڭ قېچرمنڭ ئۇستدكى نېمكەن ؟- دەپ مۆرسدن تۇتۇپ تارتتى باراتباي ئۆمەربايىنى .

سېنڭ قېچرڭنڭ ئۇستدكسنى مەن نېمە بلەي !- دەپ ئاچچق گۆلەيدى ئۆمەرباي .

- ئەمسە كۆزۇڭنى يوغان ئېچپ قاراپ تۇر -ھە !

باراتباي قېچرئۇستدكى ئككى پۇچقىقى دارديپ تۇرغان ئشتاننى تارتپ چۇشۇردى -دە ، ئېغنى يېشپ ، ئچدكى يەرگە تۆكتى .

ئشتاننڭ ئچدن زادى نېمە چۇشەركن دەپ ئەترابقا ئولاشقانلار دېمنى ئچگە يۇتۇپ ، بۇيۇنداپ قاراپ تۇرۇشاتتى .

- ئاھاي ، بۇ نېمە ! ؟- دەپ ۋارقرىۋەتتى ئۆمەرباي ،- بۇنڭ ھەممسى ئېشەكنڭ تېزكغۇ ، ئەمدى مېنڭكنى كۆرۈپ قوي .

ئۆمەربايمۇ ئېشكى ئۇستدن ئشتننى تارتپ چۇشۇرۇپ ، ئېغنى يېشپ ، ئچدكنى تۆكتى . ئۇنڭدنمۇ ئېشەك دەپ ئاتلدغان پەس ھايۋاننڭ تېزكى

چۈشتى . ئۆمەرباي بىلەن باراتباي كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىر بىرىگە بىر پەس قاراپ تۇرۇپ قىلىشتى ـ دە ، باراتباي قىچىرغا ، ئۆمەرباي ئىشىكىگە قاراپ يۈگۈردى . ئۇلاغلارنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن تاغارلارنى سۆرەپ چۈشۈپ بىر بىرلەپ تۆكۈۋىدى ، ھەممىسىلا ئىشەكنىڭ تېزىكى بولۇپ چىقتى . ئۆمەرباي پۇت قوللىرى ھالسىزلىنىپ ، تېزەكنىڭ ئۈستىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى . باراتباي «ئاھ !» دېگىنىچە ئارقىسىغا ئۈچۈپ كەتتى . ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا « ئۇر! ھەيدە ! بۇ ئۇياتسىز بەچچىغەرلەرنى !» دېگەن چۇقان كۆتۈرۈلدى . كىشىلەر ئىككى باينى دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە شەھەر دەرۋازىسىدىن ئاچىقىپ تاشلىدى .

ئوتتۇز تۆتىنچى باب

قۇم باسقان شەھەر

بارات بىلەن ئۆمەر ئىسسىگە كىلىپ تەڭلا كۆزىنى ئاچتى . باشلىرىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇشتى . ئۇلارشەھەرنىڭ سىرتىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يېتىپ قالغانىدى . يىراق بىر يەردە شەھەر سېپىلى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئاكا ئۇكا بىربىرىگە قاراپ ، سەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ ، ئۇياتلىق يەرلىرىنى قوللىرى بىلەن يېپىشتى .

ــ سەن كىمسەن ؟ ــ دەپ سورىدى بارات ئاكىسىدىن .

ــ ئۆزۈڭ كىمسەن ؟ــ دېدى ئۆمەر ، ــ كۆزۈمگە تونۇشلا كۆرۈنىسەن ؟

ــ راست ، بىز قاچان ، قەيەردە ئۇچرىشىۋىدۇق ؟

ــ ئۆزۈڭ دەپ باقىنە .

ــ ۋايتاڭەي ، ئىسمىگە ئالالمىدىم .

ــ توختا ، توختا . مېنىڭ ئېسىمگە كەلدى . سەن مېنىڭ ئىنىم بارات ئەمەسمۇ ؟

ــ سەن مېنىڭ ئاكام ئۆمەرمۇ ؟

ــ ھە مانا ئەمدى ئېسىڭگە ئالدىڭ .

ــ مەن قانداقىسىگە سېنىڭ ئىنىڭ بولۇپ قالدىم ؟

ــ مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاندىنكىن ، سەن مېنىڭ ئىنىم بولىسەن ــدە.

ــ مەن سېنىڭ ئىنىڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئاكام بولىدىغانسەن ؟

ــ نېمىلەرنى دەۋاتىدىغانسەن ؟... مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئىنىمۇ ياكى سەن مېنىڭ ئىنىم بولغاچقا ، مەن سېنىڭ ئاكاڭمۇ ، ئۇ تەرەپلىرىنى مەنمۇ تازا بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ئىككىمىز قېرىنداش .

ــ ھە ، مېنىڭمۇ ئېسىمگە كەلدى ، ــ دېدى بارات .

ــ نېمە ئېسىڭگە كەلدى ؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەر .

ــ نېمە ئېسىمگە كەلدى ، بىردەمدىلا ئۇنتۇپ قالدىم .

ــ ھەر قاچان ، قاچانىدۇر بىر چاغدا ، مۇشۇ شەھەرنىڭ سىرتىدا ، مۇشۇنداق ياندىشىپ ياتقىنىمىز ئېسىڭگە كەلگەندۇر ؟

ــ توغرا !ــ دەپ جانلىنىپ كەتتى بارات ، ــ ئۇ چاغدا ئىككىمىز بىر نەرسىنى تەڭ تۇتۇپ ياتقاندۇق .

ــ نېمىنى ؟

ــ ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ؟... تىللا ، تىللا سېلىنغان خالتا!

ــ ھە ، ئېسىمگە كەلدى ، ــ دېدى ئۆمەر ، ــ كېيىن مەن ئۇ تىللالارنى خەجلەپ باي بىر خوتۇنغا ئۆيلەنگەن ، سەرراپ دۇكانلىرىنى ئاچقان...

ــ مەنچۇ ؟ــ دەپ ئاكىسىنىڭ سۆزىنى بۆلىۋەتتى بارات ، ــ مەنمۇ قوشلاپ خوتۇنلارنى ئالغان ، كاتتا باغلارنى بىنا قىلغان....

ـ ئەمىسە سىنىڭ كاتتا باغلىرىڭ ، مىنىڭ مېھرىبان خوتۇنۇم ، سەرراپ دۇكانلىرىم قېنى ؟

ـ بىز چۈش كۆرگەن ئوخشايمىز!

ئاكا ئۇكا ئىككىيلەن جىمىپ كەتتى . بىر چاغلاردا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دەل مۇشۇ يەردە توقسان توققۇز تىللانى بۆلۈشەلمەي ئازارلىشىپ كەتكەنلىكىنى ، تىللا قاچىلانغان خالتا غايىپ بولغاندىن كېيىن بىر بىرىگە باتناپ ، قېرىنداشلىقتىن كېچىپ ، شەھەرنىڭ باشقا باشقا ئىككى دەرۋازىسىدىن شەھەرگە كىرىپ كېتىشكىنىنى ... يەنە شۇنداق نۇرغۇن ئىشلارنى ئېسىگە ئالماقچى بولغاندەك قىلاتتىيۇ، يەنە بۇ ئەسلىمىلەر تۇماندەك تارقىلىپ خىرەلىشىپ كېتەتتى . ئۆزلىرىنىڭ يەنە قانداق قىلىپ بۇ يەردە ، بۇ ھالدا ئۇچرىشىپ قالغىنىغا زادى ئەقلىنى يەتكۈزەلمەيتى .

ـ راست ، سەن مېنى قانداق تۇنۇۋالدىڭ ؟ـ دەپ سورىدى بارات .

ـ ئېسىڭدىمۇ ؟ـ دېدى ئۆمەر ، ـ بىز كىچىك ۋاقتىمىزدا « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئوتتۇرسىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭدە مۇشۇنداق قىپيالاڭاچ چۆمۈلۈپ ئوينايتۇق . ئاندىن ئۆستەڭ بويىدىكى قۇمدا مەن باشقا بالىلار بىلەن چېلىشاتتىم . بىرەرنى يېڭىۋالسام ، سەن خوشاللىقىڭدا سەكرەپ كېتەتتىڭ .

ـ بىغەملەر شەھىرى دېدىڭما ؟

ـ ھە ،« بىغەملەر شەھىرى» دە .

ـ ئەمىسە ، بىز بۇيەرگە قانداق كېلىپ قالدۇق ؟

ـ بىلمەيمەن.

بارات ئورنىدىن تۇرۇپ چۆلگە ماڭدى .

ـ نەگە ؟ـ دەپ سورىدى ئۆمەر .

ـ چۆمۈلىمەن.

ـ توختا سۇدا ئېقىپ كېتىپ قالسەن .

ـ ئېقىپ كەتمەيمەن .

ـ ئېسىڭدىمۇ ؟ سەن ھەرقېتىم چۆمۈلگىلى ماڭغاندا ، ئاپام ئەنسىرەپ ئارقاڭدىن مېنى ئەۋەتتى .

ئۆمەر ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئىنىسىغا يېتىشىپ بىللە ماڭدى . ئۇلار كېتىۋاتقان يول پايانسىز چۆلگە ئىچكىرلەپ كېتەتتى . يولدا ئات ئۇلاغلارنىڭ تېزەكلىرى ئۇچراپ قالسا ، ئاكا ئۇكا بۇ ساپسېرىق نەرسىگە قاراپ ئۇزاق تۇرۇپ قېلىشاتتى ـ دە ، بىر بىرىنى نوقۇپ كۈلۈشۈپ كېتەتتى .

ئۇلار شۇ ھالەتتە قانچە كۈن يول ماڭغىنىنى ، قانچىلىك يول باسقىنىنىمۇ بىلىشمىدى . بۇ ئادەملەرنىڭ يالىڭاچ يۈرگىنىنى كۆزىگە سىغدۇرالمىغان يولۇچىلار ئۇلارغا كونا كىيىم كېچەكلەرنى كىيگۈزۈپ قويۇشتى . بۇ كىيىملەر ئۇلارنىڭ بويى تۈرقىغا توغرا كەلمىگەچكە ، باراتنىڭ كۆڭلىكى كالتە كېلىپ قورسىقى ئېچىلىپ قالغاندى . ئۆمەرنىڭ تامبىلىنىڭ پۇچقىقى سۆرىلىپ باراتتى . بەزى كۈنلىرى ئۇلار قانداقتۇر بىر مەھەللىلەر يېنىدىن ئۆتۈپ قالاتتى . قەيەرلەردىندۇر پەيدا بولغان ئۇششاق باللار بۇ غەلىتە ئادەملەرنىڭ كەينىدىن چۇرقىراشقىنىچە خېلى يەرلەرگىچە ئەگىشىپ باراتتى ـ دە ، يەنە ئارقىدا قالاتتى . ئۇلار كىشىلەر سۇنغان تاماقنى يەيتتى ، نەدە كۈن كەچ كىرسە شۇ يەردە ئۇخلايتى .

بىر كۈنى ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بىر توپ ئاتلىق كىشىلەر يېتىشىپ كەلدى . ئاتلىقلارنىڭ ئەڭ ئالدىدا گۈزەل بىر قىز كېلىۋاتاتتى . ئۆزىگە ئوخشاش كېلىشمىلىك بىر يىگىت ئۇنىڭغا ياندىشىپ ماڭغاندى . ئارقىدىكىلەرمۇ بىر بىرىدىن سۈمباتلىق يىگىتلەر كۆرۈنەتتى . ئاكا ئۇكا يولنىڭ چېتىگە ئۆتۈپ ، ئۇلارغا ھەيران بولۇپ قاراشتى .

ـ سلەر كىم بولىسلەر ؟ ـ دەپ سورىدى ئاتلىقلار يول ئۈستىدىكىلەردىن .

ـ راست ، بىز كىم بولىمىز ؟ـ دەپ ئىنىسىغا قارىدى ئۆمەر.

ـ نەگە كېتىۋاتىسلەر؟

ـ بىز نەگە كېتىۋاتاتتۇق ؟ـ دەپ ئاكىسىغا قارىدى بارات .

ـ ئۆزۈڭ چۆمىلىمەن دېمىدىڭمۇ ؟ ـ دېدى ئۆمەر .

ـ هە ، بىز « بىغەملەر شەهىرى» گە چۆمۈلگىلى كېتىۋاتىمىز ،ـ دېدى بارات .

ئاتلىقلار هەيران بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى .

» ـ بىغەملەر شەهىرى» نىڭ نەدىلىكىنى بىلەمسىلەر؟ـ دەپ سورىدى ئۇلار.

ـ كىم بىلىدۇ؟ـ دەپ مۆرىسىنى چىقاردى ئاكا ئۇكا ئىككىيلەن تەڭلا .

» ـ بىغەملەر شەهىرى » گە بارماقچى بولساڭلار هارۋىغا چىقىۋېلىڭلار .

ئاتلىقلارنىڭ ئارىسىدا سايىۋەنلىك بىر هارۋا تۇراتتى . ئاكا ئۇكا پالاقشىپ يۈگۈرگىنىچە هارۋىغا چىقىشتى . هارۋىدا ساقاللىق بىر بوۋاي ئولتۇراتتى . هارۋا يەنە ئۇزاق يول باستى . بوۋاي هارۋىغا يېغىدىن چىققانلارنىڭ ئۈستىۋېشىغا پات پات قاراپ قوياتتى . بارات ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرالماي قالدى ـ دە ، ئاخىر يېنىدىكى ساقاللىق كىشىنى نوقۇپ:

ـ بوۋا ، ئۈستىمىزدىكى كىيىم كېچەكلەرگە قاراپ سەن بىزنى هەر قاچان تازىمۇ بىر نامرات نەرسىلەر ئىكەن دەپ قالدىڭغۇ دەيمەن ؟ـ دەپ سورىدى .

بوۋاي ئۈندىمىدى .

ـ سەن شۇنداق ئويلاۋاتىسەن ، ـ دېدى ئۆمەر ئىنىسىنىڭ سۆزىنى قۇۋەتلەپ ، ـ ئەسلىدە بىز ناهايىتى دۆلەتمەن ئۆتكەن ئادەملەر ....كيىن بىز قانداق بولۇپ گادايلىشىپ كەتتۇق ـ هە ؟ !

ـ بۇنىڭ نىمە هەيران قالغۇچىلىكى بار ؟ـدەپ ئېغىز ئاچتى بوۋاي ، ـ گادايلىق

بىلەن بايلىقنىڭ ئارلىقى بىرقەدەملا .

ـ سەن بىر يۈزىگە يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى كۆرگەنمۇ ؟ـ دەپ سورىدى بارات .

ـ نىمە ؟ـ دەپ ئىتتىك بېشىنى كۆرۈردى بوۋاي .

ـ يالاڭاچ بىر خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى دەيمەن ؟

ـ كۆرگەن .

ـ راست كۆرگەنمۇ ؟ـ دەپ ئاكا ئۇكا بوۋايغا تەڭلا تىكىلدى .

ـ بىرنى ئەمەس ، يۈزنى كۆرگەن .

ـ يۈزنى ! ؟

ـ ھە ، يۈزنى ، مەن ئۇنىڭ توقسان توققۇزىنى مۇشكۇلچىلىكتە قالغان بىر بۇرادىرىمگە يەتكۈزۈپ بەرگەن . يەنە بىر تالنى ... يەنە بىر تالنى ئۆزۈممۇ ئىزدەپ تاپالمىغان .

ـ ئۇ بىر تال تىللانى مانا مەن كۆرگەن ، ـ دېدى بارات .

ـ ئاۋال مەن كۆرگەن ، ـ دېدى ئۆمەر .

ـ نەدە ؟... كىمنىڭ قولىدا ؟

ـ دەسلەپتە باشقىلارنىڭ قولىدا ئىدى . كېيىن بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشتى . بىزنىڭ قولىمىزدىن نەگە كەتتى بىلمەيمىز .

ـ شۇنداق ، ـ دېدى بوۋاي ، ـ بايلىق ئۇ ھېچكىمگە مەڭگۈلۈك ئەمەس.. .

ـ مەن دېمەكچىمەن ، ـ دەپ بوۋاينىڭ سۆزىنى تارتىۋالدى بارات ، ـ شۇ تىللاغا چۈشۈرۈلگەن يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى نىمە ؟ نېمىشقا ئۇ يالاڭاچ تۇرىدۇ ؟

ـ كىمكى ئۇنى قوغلىشىپ ۋەسۋەسىگە چۈشسە ، ـ دېدى بوۋاي ،ـ ئاخىرىدا ئۇنىڭ ئۆزى شۇنداق يالاڭاچ بولۇپ قالىدۇ .

ـ ئاكـا ئۇكـا ئىككــىسى ئۇزاق جىمــىپ كېتــىشتى . هــارۋا ئۇلارنــى بــىر خــىل تەۋرىتــىپ ئىلگــىرلەيتى . ئېغــىر چاقلارنــىڭ قۇملــۇق يولــدا قالــدۇرغان ئــىزى ئىلانــدەك تولغىنــىپ ئارقىدا قالاتتى .

ـ ئالدىمىزدا بىر دۆڭلۈك كۆرۈندى ! ـ دەپ ۋارقىراشتى ئاتلىقلار .

كۆزىــنى يۇمــۇپ خــىيالغا كەتكــەن بــوۋاي لاپ قىلــىپ كۆزىــنى ئاچــتى . هــارۋا ۋە ئاتلــىقلار توختىدى . بوۋاي هارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى .

ـ نىمە بوپتۇ ؟ ـ دېدى ئۆمەر .

ـ ئۇقمىدىم ، ـ دېدى بارات .

ـ يۇرە ، بىزمۇ چۈشەيلى .

ئۇلارمۇ هارۋىدىن چۈشۈپ ، بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن كەتتى .

ـ يېتــىپ كېلــىپتۇق . « بــىغەملەر شەهــىرى» نــىڭ ئورنــى مانــا مۇشــۇ ، ـ دېــدى بــوۋاي ئاتلىقلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ .

بــوۋاي كۆرســەتكەن تەرەپتــە ـ تۇتــاش كەتكــەن قۇملۇقلارنــىڭ ئوتتۇرىســىدا ئېگــىز بــىر تۆپىلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

« ـ بىغەملەر شەهىرى» نىڭ ئورنى مۇشۇ دۆڭلۈكمۇ ؟

ـ يــاق ، ـ دېــدى بــوۋاي ، ـ شەهەرنــىڭ ئورنــى دۆڭنــىڭ ئارقــا تەرىپــىدە . بۇدۆڭلــۈك بوۋاقلار قەبرىستانلىقى دەپ ئاتىلىدۇ.

ـ بوۋاقلار قەبرىستانلىقى ! ؟

« ـ بــىغەملەر شەهــىرى» دە بــىر قېتــىم شــۇنداق ئاجايــىپ بــىر سـايىلام بولغــان ، ـ دەپ كۆلۈمســىردى بــوۋاي ، ـ ئاق كۆڭــۈل ، ســاددا شــەهەر خەلــقى هېچقانــداق ئەيــىبى ، گۇنــاهى يــوق ، پەرىشتــىدەك پــاك بــىر كىشــىنى ئۆزلــىرىگە پادىــشاھ قىلــىماقچى بولــۇپ ئــىزدەپ ئاخــىرى ئانىسىنــىڭ قۇچىقــىدا تاتلــىق ئۇخــلاپ ياتقــان بــىر بــوۋاقنى شاھلــىققا

كۆرسەتكەن . « بىغەملەر شەھىرى» گە ياۋلار بېسىپ كىرگەندە شەھەرنىڭ بوۋاق پادىشاھىنى ئىزدەپ تاپالماي يۈزلىگەن بوۋاقلارنىڭ كاللىسىنى ئالغان . كېيىن ئادەملەر بوۋاقلارنىڭ جەسەدىنى يىغىپ مانا مۇشۇ يەرگە ئەكىلىپ دەپنە قىلغان . ئىلگىرى بۇ يەر دۆڭمۇ ئەمەس ئىدى . ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بىلەن ، ئەتىراپنى قوم باسقانسىرى بۇ قەبرىستانلىقنىڭ ئورنىمۇ كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى . ئېھتىمال ، ھەممە يەرنى قۇم بېسىپ كەتكەندىمۇ بۇ يەر « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ بەلگىسى بولۇپ مەڭگۈ قەد كۆتۈرۈپ تۇرار ، قېنى ، شىھىتلارنىڭ روھىغا بىر دۇئا قىلايلى!

بوۋايغا ئەگىشىپ ھەممە دۇئاغا قول كۆرۈردى . ئۆمەر بىلەن بارات بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى ـ دە ، ئۇلارمۇ ئالقانلىرىنى ئېچىشتى .

ـ يۈرۈڭلار ، « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئورنىنى كۆرەيلى ، ـ دېدى بوۋاي دۇئادىن كېيىن .

كۆپچىلىك دۆڭنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى . ئۇ يەردىمۇ چېكى يوق قۇملۇق سوزۇلۇپ ياتاتتى . پەقەت ئىلگىرىكى ئۆي ئىمارەتلەرنىڭ چوقچىيىپ چىقىپ قالغان تاملىرىدىنلا قەدىمىي ، ئاۋات بىر شەھەرنىڭ ئىزناسىنى پەرىق قىلغىلى بولاتتى . « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئەڭ ئاخىرقى كوچىلىرىدىمۇ قۇملار ئۇچۇپ يۈرەتتى .

ـ شەھەرنىڭ ئادەملىرى قېنى ؟

ـ ئەنە ئاۋۇ تەرەپكە قاراڭلار .

يىراقتا بىر توپ ئادەملەر نەغمە ناۋا قىلىشماقتا ئىدى . بۆرىنىڭ ھۇۋلىشى ، كېچىدە چىققان بورانىنىڭ گۈركىرىشى ، ئانىنىڭ پەريادى ، نارسىدىلەرنىڭ يىغىسى ، نائىلاجلارنىڭ نالىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ كۈينىڭ لەرزىدە ئادەملەر ئەسەبىيلەرچە سەكرىشىپ ، باشلىرىنى كەينىگە تاشلاپ ، ياقىلىرىنى يىرتىشاتتى . شۇ تاپتا ئۇلار ئۈچۈن نە قۇياش ، نە يۇلتۇز ، نە ئالەم ، نە ئۆزلىرىنىڭ ھايات

ماماتلىقى ھەممە نەرسە ئۇنتۇلغاندەك قىلاتتى . ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا بولسا رەھىمسىز قۇم ئېقىنى قايىنامدەك پىرقىرايتى .

ــ ئۇلار ، ــ دەپ چۈشەندۈردى بوۋاي ، ــ « بىغەملەر شەھىرى» دە ئاخىرقى جەڭ بولغان كېچىسى بۆلۈك پۈچقاقلاردا قېپقالغانلار . كېيىن بۇ ھالسىزلانغان شەھەردىكى بايلىقلارنى بۇلاڭ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە ئەتراپتىن مىڭلاپ قەلەندەر ، بۇلاڭچىلار ئېقىپ كىردى ۋە ئالدىغىنىنى ئېلىپ كېتىپ قېلىشتى . ئۇلارنىڭمۇ كۆپىنچىسى چۆل يوللىرىدا تىنەپ جىن - شاياتۇن ، ئىزىتقۇلارغا ئايلىنىپ كەتكەنمىش...

ــ ھەي ئىست !ــ دېدى يىگىتلەرنىڭ بىرى ، ــ بۇگۈن ياكى ئەتە ، بۇ يەردە قالغان نەرسىلەرنىڭمۇ ھەممىسىنى قۇم يالماپ بولىدۇغۇ .

» ــ بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئاخىرقى ئادەملىرى پەقەت ئاشۇلارلىما ؟ــ دېدى يىگىتلەرنىڭ يەنە بىرى .

ــ يەنە بىزمۇ بار !ــ دېدى ھېلىقى گۈزەل قىز .

ــ قېنى ماڭا پالتامنى بېرىڭلار !ــ دەپ قولىنى سۇندى قىزنىڭ يېنىدىكى يىگىت ،
ــ بوۋاقلار قەبرىستانلىقىنىڭ يېنىغا بىز باشقىدىن يېپيېڭى بىر شەھەر بىنا قىلايلى !

****

تۈگىدى